

Rom Anututä nin inita biñam nimagutta nadäk tawan penkuko unitäño manbiñam

1* Pol näk, Anututä Jesu Kristo täño epän ämagän aposoro kubä ude iretta iwoyänpän nepmanjuk. Iwoyänpän nepmanjukko uwä Anutu täño Manbiñam Täga u yänahänjira komeni komeni kwekta näk yäpmän danjuk. 2* Tänpäkan Manbiñam Täga u api ahäwek yän Anututä bian profet yäwet-pewän kudän täñirä Anutu täño man kudän kudupi uken danik takamän. 3* Kudän täñkuño u Nanaki-inik uterak bureni ahäwekta kudän täñkuñ. Nanaki komegup ikek ahäk-ahäk uwä Devit täño orani. 4* Upänkan kumbani-ken naniktä akunjukko unita siwonj kuñat-kuñat täño Munapiktä U Anutu täño Nanaki, kehäromi pähap ikek yän kwawak niwonäretak. Uwä Ekäninin Jesu Kristo. 5* Tänpäkan Kristotä epän tänkuko uterak, ba unitäño wäpi biñam ärowän yänpän wäp aposoro yäput. Näk ñode täkta oran naminpän iwoyänpän nepmanjuk; Näk guñ ämawebe komeni komeni Kristo unitäño biñam yäwerira ätutä unita nadäkinik tänpän gämori-ken kuñatneñta. 6 Tänpäkan Rom yotpärare-ken nanik

* 1:1: Apos 9:15, 13:2; Gal 1:15

* 1:2: Rom 16:25-26; Tai 1:2

* 1:3: Mat 22:42; Rom 9:5; 2Ti 2:8

* 1:4: Apos 13:33

* 1:5:

Apos 26:16-18; Rom 15:18; Gal 2:7-9

in imaka, ämawebe ukät nanik, Jesu Kristota bijam itneŋta tämagurani.

7 * Eruk, man kudän ŋo, äbot Anututä gäripi-inik nadäŋ tamani, ba siwoŋi kuŋatneŋta iwoyäwani Rom yotpärare-ken it täkaŋ inta kudän täyat. Täŋpäkaŋ orakorak ba bänep pidäm Nanin Anutukät Ekäninin Jesu Kristo uken naniktä intä terak äroton.

Poltä Rom ämawebe yabäktä nadäŋkuk

8 * Eruk, pengän ŋode yäwa; Nadäkinikjin täŋo manbiŋam äma komeni komenitä nadäwä täga täk täyak unita Jesu Kristota yäŋpäŋ Anutuna bänep täga pähap iwet täyat. 9 * Nadäkaŋ? Bänepna nadäk-nadäkna gupna kuduptä Anututa watä epän täŋ imiŋpäŋ Nanaki täŋo manbiŋam yäŋahäk täyat. Eruk, Anutu unitä nabäŋirän man ŋo täwera nadäwut; 10 * Anutu-ken yäŋapik man yäk täyat uwä inta nitek wari wari iwet täyat. Täŋpäkaŋ kubä iwet täyat uwä ŋode; Anutuna nadäŋ namiŋiri kädet kubä ahäwänä Rom äbot täŋpani-ken kaŋ kwa yäŋ iwet täyat.

11 Nadäkaŋ? Gäripna taŋi uwä in tabäktä nadätat. Inken äreŋpäŋ iron ätu Kudupi Munapik-ken nanik täŋkentäŋ tamapäŋ kehärom taŋpäŋ kaŋ irut yäŋ nadätat. 12 Ba ŋode yäwa, näk inken ärewero uwä nadäkiniknin täŋo bureni kowat iwöŋärewän täŋpäŋ bänepnin täŋpidäm tak täne. 13 * Upäŋkaŋ notnaye, mebärinata täŋguŋ täneŋo udetä ŋode

* 1:7: Nam 6:25-26; 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Efe 1:2 * 1:8: 1Te 1:8
 * 1:9: Efe 1:16; Plp 1:8; 1Te 2:5,10 * 1:10: Apos 19:21; Rom 15:23,32 * 1:13: Apos 19:21; Jon 15:16

täwetat; Guᅇ ämawebe ätuken epän täñjira Ekänita biñam täk täkaᅇ udegän inken ärenpän bämopjinken bureni pewa ahäkta wari yäk täyat. Upänkaᅇ ärewayän täñjira imaka imaka ätutä kädet täñpipiᅇ namik täkaᅇ. ¹⁴ Näk Grik ämawebe ba ämawebe kome ätuken nanik imaka, äma nadäk-nadäk ikek ba äma guᅇguᅇ u kudup, watä epän täᅇ yämikta yän namani. ¹⁵ Mebäri unita Rom äbot täñpani in Manbiñam Täga ᅇo täwet ahäkta bänepna kädäp ijik täyak. ¹⁶ * Näk Manbiñam Täga unita nadänjira imaka mäyäki nitek nämo täk täyak. Nämo, uwä Anutu täᅇo kehäromi ämawebe wakiken nanik wädän tädotpän yepmak täyak. Ämawebe manbiñam u nadänpän iyap tänayän täᅇo uwä irit kehäromita biñam api täneᅇ. Manbiñam u Juda äbotken naniktä jukun nadänkuᅇ. Täñpäkaᅇ u punin terakä guᅇ äbotken naniktä nadäkta yäwani. ¹⁷ * Manbiñam Täga unitä kädet Anututä iwatpän ämawebeta siwoᅇi ämawebe yän yäntäreᅇ yämik täyak u kwawak niwoᅇäretak. Uwä ᅇode; Anutu inamiken siwoᅇigän itta kädet kubä nämo pätak. U nadäkiniktä nadäkinik terakgän. Nadäkinik täñpeᅇ kuᅇatnayän täᅇo uwä Anututä äma u siwoᅇi äma yän api yäntäreᅇ yämek. Unitawä ᅇode kudän täwani; Ämawebe nadäkiniki terak Anututä siwoᅇi ämawebe yän yäntäreᅇ yämik täyak uwä irit kehäromi yäpmäkta biñam.

Anutu imata kokwawak nadätak?

* **1:16:** Sam 119:46; Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Apos 13:46 * **1:17:** Rom 3:21-22; Hab 2:4

18 * Ämawebetä Anutu mäde ut imin̄kaŋ kädet wakiwaki iwatpäŋ Anutu täŋo man bureni yejamäk täkaŋ. Unita Anutu kunum gänaŋ naniktä kokwawaki kwawak pewän ahäk täkaŋ. 19 * U mebäri ŋodeta; Anututä iniken mebäri ämawebe kudupta kwawak peŋ yämin̄kuko unita mebärini ätu ämatä nadänaŋi u nadäk täkaŋ. 20 * Anutu u ämatä kănaŋi nămo upăŋkaŋ kunum kenta kome pewän ahăŋkumăn-ken yăput peŋpăŋ imaka mebäri mebäri pewän ahăŋkuŋo unită kehăromini paot-paori nămo ba iniwă Anutu yăŋ kwawak yăŋahăŋ yăpmăŋ äbătak. Kwawak yăŋahăŋirăn äma kuduptagăntă kaŋpăŋ nadäk tăŋ yăpmăŋ äbuŋonită apiŋo nin udegăn kaŋpăŋ nadäk tăkamăŋ. Unita äma kubătă wohut-wohut man ŋode tăga nămo yăwek; Năk Anutu täŋo mebäri nămo nadătat unita kăderi irepmit tăyat yăŋ tăga nămo yăwek. Nămoinik!

21 * Anutu itak yăŋ nadăŋkaŋ upăŋkaŋ nadăwă Anutu nămo itak bumik tăŋpăpăŋ, nămo oraŋ imik täkaŋ, ba bănep tăga nămo nadăŋ imik täkaŋ. Nămo, nadäk-nadăki peŋ awăhutpăŋ jopi ude tăŋpăŋ guŋ bureni tăŋkuŋ. Ude iriră bipmăŋ uranită nadäk-nadăki uwăk tăŋpăŋ yepmaŋkuk. 22 * Äma udewani Nin nadäk-nadăknin nıkek yăŋ yăk täkaŋ upăŋkaŋ nămoinik! U guŋ itkaŋ. 23 * Anutu paot-paori nămo unităŋo wăpi păhap iniŋ oretnaŋipăŋ komenita äma ba imaka paotpaot ikek, barak, tom, gămok, gwakgwak unităŋo wărani oraŋ yămik täkaŋ.

* 1:18: Efe 5:6; Kol 3:6; 2Te 2:12 * 1:19: Apos 14:15-17; Apos 17:24-28 * 1:20: Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hib 11:3 * 1:21: Efe 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14; 1Ko 1:20 * 1:23: Lo 4:15-19; Sam 106:20

24 * Ude tāk tākaŋ unita Anututä yabäŋ äwaräkuk täŋirän bänep nadäk-nadäki-ken nadäŋ gärip waki pewä ahäwäpäŋ kubokäret kädet mebäri mebäri kowat täŋpäŋ täŋpäŋ bänepi gupi täŋpäwak tākaŋ.

25 * Täŋkaŋ Anutu täŋo mebäri kwawak itkuko u peŋpäŋ jop manmanta nadäwä bureni täŋpäpäŋ kuŋat tākaŋ. Ude täŋkaŋ Anututä imaka pewän ahäwani u yäniŋ oretpäŋ watä epän täŋ yämiŋpäŋ Anutu pewä ahäwani ini u mäde ut imik tākaŋ. Yäke! Ämawebe kuduŋtagän Anutu u wäpi wari wari yäpmäŋ akuk tänaŋi! Bureni!

26 Täŋpäkaŋ ämawebe Anutu mäde ut imiŋkuŋo uwä Anututä yabä kätäŋirän iniken gärip iwatpäŋ ämatä nämo tänaŋi pewä ahäk tākaŋ. Wära! Webetäwä nädapi täktäk kädet Anututä peŋ yämiŋkuko u irepmiŋpäŋ kudän nämo tänaŋi webe noriye-kät kowat täŋpäŋ tāk tākaŋ. 27 * Täŋpäkaŋ äma ätutä udegän, nädapi täktäk kädetta bitnäŋpäŋ kaŋgärip täŋo kädäpitä täŋpewän ämatä ämakät waki pewä ahäk tākaŋ. Ude täŋirä peŋawäk täŋo kowata iniken gupi bänepi bok täŋpäwak tākaŋ.

28 Ba ugän nämo. Äma udewani uwä Anutu täŋo mebäri nadäŋkaŋ upäŋkaŋ jop nadäŋ ärowani täŋ imik tākaŋ unita Anututä mäde ut yämiŋpewän nadäk-nadäki paoräpäŋ imaka nämo tänaŋipäŋ tāk tākaŋ. 29 Ude täŋpäŋ imaka waki mebäri mebäri kudup ŋode täŋ morek tākaŋ; Nadäŋ-gärip waki, ämäŋi täktäk, peŋawäk, närepmirek-gärepmirek terak kokwawak, äma kumäŋ-kumäŋ urut, iwan kowata kowata, yäŋ-yäkŋarani ba jopman yäkyäk

* 1:24: Apos 14:16 * 1:25: Jer 13:25; Jer 16:19; Rom 9:5

* 1:27: Wkp 18:22; Wkp 20:13; 1Ko 6:9

unitä ahänpäj toknej pätak. ³⁰⁻³¹ Ba yänpäj-yabäj yäwat, man kowat-ibewän, Anutu iwan täj imikimik, ärowani kudän täktäk, gup yäpmäj ärokärok, waki kädet pewä ahäk-ahäk, meñnan täjo man bitnäk, bänep nadäk-nadäki nämo kuñat-kuñat, butewaki nämo nadänkañ komi jop yämik-yämik, ba bänep ironi nämo. ³² Anututä äma kädet udewani täjpani uwä paot-paotta biñam täkañ yäj yäwani u nadänkañ upänkañ gwäk pimiñpäñ pen täk täkañ. Ba ugän nämo, ätutä kädet udegän täjirä oret yämik täkañ.

2

Anututä man epän siwoñi täk täyak

¹⁻³* Eruk, Anututä äma kädet wakiwaki udewani täjpani unita kowata api yämek. Täjkañ kowata yämayäj täyak uwä siwoñi api yämek yäj nadäk täkamäj. Upänkañ äma gäk, jide täjpäj gäkñaken mebarika käbop pewen? Ämatä waki udewani täjirä yäpmäj danik täyan uwä gäkñaken mebari imaka, kwawak pek täyan ubayäj. Yäpmäj danik täyan udegän gäkña täk täyan. Äma udewani täjpani yäpmäj danik täyan upänkañ kudän udewanigän täk täyan unita jide? Anututä nabäj korenjirän kowata api irepmiret yäj nadätan? Nämoinek!
⁴* Täjpäkañ Ekänitä iron pähap täjpäj bänepka äyäjnut yänpäj gäk gabäj korenpäñ kwikinik itsämäk täyak unita imata nadäwi äpani täk täyak? Gäk bänepka äyäjnutta ude orañ gamik täyak u nämo nadätan? ⁵ Upänkañ bänepka nämo

* **2:1-3:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Efe 1:7, 2:9; 2Pi 3:15

äyänjutkaŋ kädet waki u ehuranigän täk täyan uwä Anutu täŋo kokwawak kädäp bukä ude täk täyan. Buŋät yäpmäŋ äronjiri Anutu täŋo kokwawak kadäni pähapken Anutu täŋo yäntärek man siwoŋi kwawak ahänjirän kokwawak päke unitä ijinpäŋ api gewän kumben.

⁶ * Node nämo nadätan? Kadäni uken Anututä ini ämawebe kuduptagän täktäki terak gwäki kowata api yämek. ⁷ * Äma kudän tägatäga pen täŋ yäpmäŋ kuŋpäŋ irit paot-paori nämo, wäpi biŋam ba orakorak ikek u kaŋ-ahäkta gwäk pimiŋpäŋ kuŋatnayäŋ täŋo uwä irit kehäromi api yämek. ⁸ Täŋ, äma initagän nadäŋpäŋ man bureni mäde ut imiŋpäŋ täŋpäwak täŋo man buraminayäŋ täŋo uwä kokwawak ba kowata komigämän api kaŋ-ahäneŋ. ⁹ * Anututä waki täŋpani kuduptagänta bäräpi taŋi ba komi epän pähap api yämek. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹⁰ Upäŋkaŋ äma kudän tägatäga tänayäŋ täŋo u kuduptagänta orakorak, wäp biŋam ba kwini terak irit api yäpneŋ. U Juda äbotken nanikta jukun yämiŋkaŋ guŋ äbotken nanikta imaka, api yämek. ¹¹ * Imata, Anutu uwä äbot wäpi terak nämo api yäpmäŋ daniwek. Nämo, u iniken nadäk-nadäk siwoŋi kubägän u terak Juda äbotken nanikkät guŋ äbotken nanik bok api yäpmäŋ daniwek.

Baga man u äma bänepi-ken kudän täwani

* 2:6: Mat 16:27; Jon 5:29; 2Ko 5:10 * 2:7: 2Te 1:8 * 2:9:
Rom 1:16 * 2:11: Efe 6:9; 1Pi 1:17

12 Uwä ñode; Äma äbot Moses täño бага man nitek nämotä kuñatkañ waki täk täkañ u kudup, бага мани nämo upäñkañ momini uterak api paotneñ. Täñpäkañ äma äbot бага man nikektäwä waki täk täkañ u kudup Moses täño бага mantä mebärini kwawak yäñahäñirän paot-paotta biñam api yäpmäñ danineñ. 13 * U imata, бага mantä ini täñpewän äma kubä Anutu iñamiken siwoñi täga nämo irek. Бага man u jukunitägän nadänayäñ täño uwä Anututä yabäñirän siwoñi ämawebe nämo api täneñ. Nämo, nadäñpäñ buraminayäñ täño uyaku, siwoñi yäñ api yäñtäreñ yämek. 14 * Täñpäkañ äma ätu guñ äbotken nanik, Moses täño бага man nämo nadäwanitä iniken nadäk terak бага man täño käderi iwatpänä, Moses täño бага мани nämo upäñkañ бага man nadäwani bumik äworek täkañ. 15-16 * Ude täñirä бага man bänepiken kudän täwani yäñ kwawak niwoñäreк täyak. Eruk, бага man bänepi-ken kudän täwanitä bänepi yäput täyak. Täñpäkañ kadäni pähapken bänep nadäk-nadakitä yäpmäñ äyäñutpäñ täga täyan yäñ ba waki täyan yäñ api yäwerek. Kadäni uken Anututä Jesu Kristo iwet-pewän ämawebe bänepi-ken imaka käbop pätak unitäño mebäri kwawak api pewek. Bureni, biñam man näkä yäñahäk täyat uterakgän api ahäwek.

Juda äma bureni u äma jidewani?

17 * Eruk, in wäpjin Juda äma yäñ yäk täkañ unita jide täwerayäñ? Intä Moses täño бага man terak yengämä pek täkañ. Ude täñkañ nin Anutu

* 2:13: Mat 7:21; 1Jo 3:7 * 2:14: Apos 10:35 * 2:15-16: 2Ti 2:8 * 2:17: Jem 2:19

dubini-ken irani yäj biŋam yäk täkaŋ. ¹⁸ Täŋkaŋ kädet Anututä gäripi nadäk täyak u nadäk täkaŋ, ba unitäŋo бага man täwetpäj täwoŋärek täŋpani unita imaka siwoŋi täkta yäwani u kudup nadäwä tärek täkaŋ. ¹⁹⁻²⁰ * Ude täŋkaŋ ŋode nadäk täkaŋ; Baga man injit täkamäj unitä nadäk-nadäk täga kudup ba man bureni kudup uwäk täyak unita nin äma dapuri tumbani täga yämagutne, ba bipmäj urani-ken irani täŋo peŋyäŋek uwä nin yäj nadäk täkaŋ. Täŋkaŋ ämawebe guŋguŋi, ba ironironi man bureni täŋo kädet siwoŋi u yäwetpäj yäwoŋärek täga täne yäj nadäk täkaŋ. ²¹ * Eruk jide? In ude nadäŋpäj äma ätu Anutu täŋo man yäwetpäj yäwoŋärek täŋkaŋ injinken bänepjin nämo yäwet täkaŋ. Kubota nämo täneŋ yäj yäwetkaŋ injin kubota täk täkaŋ. ²² Ba yanäpi täŋpanitä kubokäret nämo tädeŋ yäj yäwetkaŋ injin kubokäret kädet iwet täkaŋ. Ba anutu jopi nämoinik nadäŋ yämineŋ yäj yäwet täkaŋ upäŋkaŋ in guŋ äma täŋo kudupi yotta yabäŋgärip täŋpäj tuŋumi kubota täk täkaŋ. ²³ Nin бага man nadäwani yäj biŋam yäk täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo kädet irepmit täkaŋ uwä wäpi iniŋ iwet täkaŋ. ²⁴ * Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode unitä bureni täyak; Juda äma intäŋo mebärita yäŋpäj guŋ ämatä Anutu yäŋärok iwet täkaŋ.

²⁵ * Nin gupnin moräk madäwani unita Anututa biŋam täkamäj yäj biŋam yäk täkaŋ upäŋkaŋ ŋode täwera nadäwut; Moses täŋo Baga man iwatpäj

* **2:19-20:** 2Ti 3:5,15; Mat 15:14; Luk 18:9 * **2:21:** Sam 50:16-21;
 Mat 23:3-4 * **2:24:** Ais 52:5; Ese 36:20 * **2:25:** Jer 4:4, 9:25

kuŋatnayāŋ tāŋo uyaku gupjin moräk madāwani u Anututä kawän imaka bureni kubä api tājpek. Tāŋ, бага man kubä irepmitnayāŋ tāŋo uwä gupjin terak kudän itak u bureni nämo, nämo tājpani bumik api tājpek. ²⁶ * Tājpäkaŋ man unitāŋo kukŋini ŋode pätak; Guŋ äma kubä gupi moräk nämo madāwanipāŋ бага man tāŋo kädet iwarayāŋ tāko uwä Anututä kawän gupi moräk madāwani ude api äworewek. ²⁷ Nadäkaŋ? In Juda äbot Moses tāŋo бага man nitek ba gupjin moräk madāwani upāŋkaŋ inä бага man u irepmitnayāŋ tāŋo uwä, äma gupi moräk nämo madāwanitä бага man tāŋo kädet u iwatnayāŋ tāŋo uwä mebārijin kwawak api pewä ahāneŋ.

²⁸ * Tājpäkaŋ Juda äma bureni u äma jidewani? Ba gup moräk madāwani bureni u jidewani? Äma iŋami dapun Juda tāŋo iŋam dapun ikek u nämo, ba gupi-tägän Anutu tāŋo kudän yāpmāŋ kuŋat tākaŋ u nämo! ²⁹ * Nämoinik! Juda äma bureni uwä äma Juda tāŋo nadäk-nadäk bānepitä yāpmāŋ kuŋarani. Ba äma Anutu tāŋo kudän bānepi-ken tājpani u. Kudän uwä Munapiktä tājpani, бага man terak gupi moräk madäk-madäk u nämo. Äma udewani uwä ämatä nämo käwep oraŋ yāmineŋ. Upāŋkaŋ Anututä ini oraŋ yāmik täyak.

3

Anutu nadäk siwoŋigän iŋit täyak

¹ Unita, yānyabäk kubä ŋode; Jide? Juda äma uwä äma gägäni päke ukät uterakgän itkaŋ? Ba gupi

* 2:26: Gal 5:6 * 2:28: Jon 7:24, 8:39 * 2:29: Lo 30:6; Kol 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18

moräk madäk-madäk u imaka bureni nämo? ^{2*} Ude nämo! Juda äma u imaka mäyap yäniñ kirewani. Anututä Juda nanikta iniken manbiñam mebäri mebäri yäwetpäñ yäwoñärek täñpewän manbiñam unitäño mähemi däkñeñkuñ. ^{3*} Upäñkañ Juda äbot ätu uwä man u mäde ut imiñpäñ Anututa nadäñ imikinik nämo täñkuño unita jide? Ude täñkuño unita Anututä udegän, iniken man bian yäñkuko u nämo iwatpäñ Juda äma u mäde api ut yämek? ⁴ U nämotä nämoinik! Äma kuduhtagän jop man-man yäkyäk täño mähemi itneño upäñkañ Anutu u inipärik, yäwän bureni ahäwani mähemi itkukotä api it yäpmäñ ärowek. Unita man kudän kubä ñode pätak;

*Gäk man yäjiri ämatä u man bureni-inik yäj kañ nadäwut!
Ba yäñtärek mankatä bureniñän api ahäwek.
Sam 51:4*

⁵ Nin nadäkamäñ; Waki täktäknintä Anutu u siwoñi-inik yäj kwawak pena ahäk täyak. Eruk, mebäri ude pätak u bureni täñpäwä Anututä wakinin täño kowata täga niminañi nämo yäj täga yäne? (Man ñowä äma täño nadäk-nadäk terak yäyat.) ⁶ Ude nämoinik yäne! Momita kowata yämik-yämik kädet siwoñi nämo päreko uwä jide täñpäñ Anututä komen ämawebe täño täktäk täga yäpmäñ daniwek?

⁷ Täñpäkañ äma kubätä ñode käwep yäwek; Näkño jopman yäkyäknatä Anutu u man siwoñigän yäwani yäj kwawak pewän ahäñjirän wäpi biñam tañi

* 3:2: Sam 147:19-20; Rom 9:4 * 3:3: Rom 9:6, 11:29; 2Ti 2:13

yäpماك täyak. Unita Anututä jideta näka waki täjpani yäj näwet täyak? ⁸* Man ude wani uwä man jopi-inik, äma kubätä ñode yäweko ude bumik; Eruk, waki täjtitna, kädet siwoñi kañ ahäwän! Jop man u äma ätutä näkä terak wähurirä yäjupit täyat. Man ude yäk täkañ unita kowata waki yäpماكinik täjirä api tägawek!

Äma kuduptagän siwoñi kädet irepmirani

⁹* Unita jide? Juda äbot nintä äma äbot gägäni ätu yärepmitpäñ ninin pärik kubä itkamäj ba jide? Nämoinik! Yämäño udegän, Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik, nin kudup wakita watä epän täk täkamäj. ¹⁰* Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

Äma kubätä siwoñi nämoinik kuñat täyak.

¹¹ *Ba äma kubätä nadäkinik ikek nämo kuñat täyak. Ba Anutu dubini-ken kukta epäni nämo täk täkañ.*

¹² *Ämawebe kuduptagän siwoñi kädet mäde ut imiñpäñ wakinik täjkuñ. Wära! Kubätä imaka siwoñi kubä nämo täk täyak. Nämoinik! Sam 14:1-3*

¹³* *Meni kábäj taräki, äma kumbani täño kábäj ude. Menitä jop mangän yäk täkañ. Man yäk täkañ uwä komigämän, gämok meni ude. Sam 5:9*

¹⁴ *Meni jinomtä man jägämi, täjpäwak man pewä ahäk täkañ. Sam 10:7*

* **3:8:** Rom 6:1,15

* **3:9:** Rom 1:18–2:24; Rom 3:23

* **3:10:**

Sam 53:1-3; Sav 7:20

* **3:13:** Sam 140:3

- 15* *Täjkaŋ ämik täkta pidämigän nadäŋpeŋ kuŋat täkaŋ.*
- 16 *Deken deken kuŋarirä täktäk wakini unitä ämawebe täŋo irit täga u pewän paot täkaŋ.*
- 17 *Äma udewanitä bätaki säkgämän itta kubä nämo nadäk täkaŋ.* *Ais 59:7,8*
- 18 *Täŋpäkaŋ Anututa umun kubä nämo nadäk täkaŋ.* *Sam 36:1*

19 Eruk, nin ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo бага man uwä Juda äbot ninta nimani unita nintä unitäŋo jukumani u nadäne. Baga man unitä ämawebe kudup mebärinin kwawak peŋ nimiŋirän momininta äwo täga nämo yäne. Nämoinik, äma kuduŋtagän Anutu iŋamiken mominin nikek unita kowata yäpmäkta biŋam täkamäŋ. 20* Mebäri unita бага man kädet iwät-iwät unitäwä Anutu iŋamiken täga nämo yäpän-siwonŋ tawäpäŋ nip-manŋpek. Nämo, бага man unitäwä mominin kwawakgän niwonŋärek täyak.

Anutu iŋamiken siwonŋi iritta man

21* Upäŋkaŋ apiŋowä kädet Anututä iwätpäŋ ämawebe iŋamiken yäpän-siwonŋ tawäpäŋ yepmak täyak u kwawak ahätäk. U бага man iwät-iwät kädet terak nämo. Täŋpäkaŋ manbiŋam Mosestä kudän täwani ukät man profet bianitä yäŋahäwani unitä Anutu täŋo täktäk kädet ŋonita yäŋahäwani. 22* Täktäk kädet uwä ŋode; Ämawebe kuduŋtagän Jesu Kristota nadäŋ imikinik täk täkaŋ unita Anututä siwonŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ yämik

* 3:15: Snd 1:16 * 3:20: Sam 143:2; Rom 7:7; Gal 2:16 * 3:21: Apos 10:43 * 3:22: Rom 1:17; Gal 2:16

täyak. Uwä Juda nanikta kädet inigän kubä, ämawebe ätuta kädet kubä nämo. ²³ * Nämoinik, ämawebe nin kuduptagän momi tänpäni unita Anutu penjänek mähemi ukät kunum gänañ bok itnañi nämo. ²⁴ * Upänkañ Anututä bänep iron pähap, kowatani nämo täñ niniñkuko uterak siwoñi ämawebe yäñ yäñtärenñ nimik täyak. Iron uwä Jesu Kristo täño kumäk-kumäki terak mominin ärut niniñkuk. ²⁵ * Tänpäkañ Anututä iniken kokwawak tänpän bam tawäkañ ämawebe Jesuta nadän imikinik täk täkañ unitäño momini ärut yämikta Jesu iniñ kirewän nägäri piwän kuñkuñ. Kädet u täñkuko uwä Anututä nadäk siwoñi iwatpäñ momi täño kowata däpmänñ tärek täyak yäñ kwawak niwoñärenñkuk. Tänpäkañ bianä iniken nadäk terak Anututä ämawebe momi täñirä kwikinik itkañ yabänñ korenñ it yäpmänñ äbuk. ²⁶ Yabänñ korenñ it yäpmänñ äbätängän eruk apiñode ämawebe täño momini unitäño kowata däpmänñ tärekta kädet siwoñi kubä pewän ahänkuñ. Kädet u täñkuko unitä ñode niwoñäretak; Anutu ini uwä siwoñi itkañ ämawebe Jesuta nadäkinik täk täkañ uwä siwoñi ämawebe yäñ yäñtärenñ yämik täyak.

²⁷ * Unita äma netätä näknaken täktäkna siwoñi unita Anutu inamiken siwoñi itat yäñ biñam täga yäwek? Äma kubätä täga nämo. U imata, Anututä бага man iwat-iwat kädet terak siwoñi ämawebe yäñ nämo niwet täyak. Nämo, u Jesuta nadäkinik täktäk kädet uterakgän. ²⁸ * Bureni-inik, Anutu inamiken siwoñi irit u Jesuta nadäkinik täktäk u

* 3:23: Rom 3:9, 5:2 * 3:24: Rom 5:1; Efe 2:8 * 3:25: Efe 1:7
 * 3:27: 1Ko 1:31 * 3:28: Gal 2:16

kubä-tägän pewän ahäk täkaŋ, бага man iwat-iwat kädet uterak nämo. ²⁹ * Unita Anututä äma jide-wanita siwoŋi äma yäŋ täga yäwerek? Juda ämawebe ugän? Jide? Anutu uwä Juda ämawebe täŋogän? U guŋ äbotken nanik unitäŋo Anutu nämo? Ude nämo! Anutuwä u guŋ äbot täŋo bok. ³⁰ * Imata, Anutu bureni kubä unitägän itak. Unitä Juda ämawebe gupi moräk madäwani u ba guŋ äbotken nanik, gupi moräk nämo madäwani u, kädet kubä uterakgän siwoŋi ämawebe yäŋ yäntären yämik täyak. Ämawebe äbot yarä uken nanik netätä Jesuta nadäkinik täk täkaŋ unita siwoŋi ämawebe yäŋ yäntären yämik täyak.

³¹ * Unita Jesuta nadäkinik täktäk kädet unita nadäŋitna intäjukun täŋpänä jide? Baga manta nadäŋitna imaka jopi täŋpek? Nämo Moses täŋo бага man u mehamtäk täkamäŋ.

4

Anututä Abraham siwoŋi äma yäŋ iwetkuk

¹ Eruk Abraham, Juda äbot nintäŋo oranin pähap unita nadäna. Nadäkinikta man yäkamäŋ ŋo Abraham yäpmäŋtak ba nämo? ² Abraham unitä kädet täga täŋirän uterak Anututä gäk siwoŋi äma yäŋ iwetkuk yäwänäku Abraham ini wäpi biŋam u täga yäpmäŋ akwän. Upänkaŋ Anutu iŋamiken siwoŋi itkuko uwä kädet ude terak nämo. ³ * Unita Anutu täŋo mantä jide yäyak? U ŋode yäyak;

* **3:29:** Rom 10:12 * **3:30:** Lo 6:4; Rom 4:11-12; Gal 3:20

* **3:31:** Mat 5:17; Rom 8:4 * **4:3:** Stt 15:6; Gal 3:6; Jem 2:23

*Abraham uwä Anutu täño man unita nadäkinik
täñkuko unita Anututä siwoñi äma yäj
yäntären imiñkuk. Stt 15:6*

⁴* Nin ñode nadäkamäj; Äma epän täñpäj gwäki yäpmäk täkañ unita iron yäj nämo yäk täkamäj. Nämo, epän täyak unitäño gwäki yäpmäk täkañ. ⁵Upänkañ äma kubätä epän täga kubä täñjirän epän täño gwäki ude Anututä siwoñi äma yäj täga nämo iwerek. Unita äma u jide täñpek? U Anutu, momi ämata siwoñi äma yäj yäntären yämani unita nadäj imikinik täñpek. Ude täñpeko uwä Anututä siwoñi äma yäj yäntären imek. ⁶Man unita Devittä yäj-kentäñpäj udegän yäjñkuk. Äma kubäkubä Anututä unitäño täktäki yabäñpäj-nadänkañ nämo, siwoñi äma yäj yäntären yämiñjirän oretoret nadäk täkañ unita man ñode yäjñkuk;

⁷ *Anututä äma kubä täño momi peñ imiñpäj
yejämäjirän äma udewani gäripi nadäwek.*

⁸ *Bureni, Anututä äma unitäño momita mäde ut
imiñjirän äma udewani oretoret täñpek. Sam
32:1,2*

⁹* Jide, oretoret ude uwä gupi moräk madäwani unitägän täga täneñ? Ba gupi moräk nämo madäwani, guñ äbotken naniktä udegän täga täneñ? Eruk man intäjukun yäro unita ket nadäna. Uwä ñode; Anututä Abraham nadäkiniki-tagän yäñpäj siwoñi äma yäj yäntären imiñkuk. ¹⁰ Täñkañ Abraham jide irirän Anututä siwoñi äma yäj

* 4:4: Rom 11:6 * 4:9: Rom 4:3

iwetkuk? Gupi moräk madäwanipäj ba nämo madäwanipäj irirän Anututä ude iwetkuk? U gupi moräk nämo madänkañ itkuk-ken ugän Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ imiñkuk. ¹¹ * Ude iweränkañ eruk mäden Anututä iwerän gupi moräk madänkuk. Gupi moräk madänkuko uwä wärani kubä, kwawak ñode iwönäreka; Nadäkinik intäjukun täñkuko uterak Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ imiñkuk. Unita Abraham uwä ämawebe gupi moräk nämo madänkañ Anututa nadäkinik täñirä Anututä siwoñi äma yäj yäñtäreñ yämik täyak u kuduptagän täño orani pähap. ¹² * Ba Juda äma ätu gupi moräk madäwani imaka, unitäño orani pähap. Upänkañ gupi moräk madäwani unitägän täñpewän orani pähap nämo täyak. Nämo, gupi moräk nämo madänkañ nadäkinik Abrahamtä intäjukun täñkuko udegän täñpeñ kuñat täkañ unita yäñpäñ orani yäj täga yäneñ.

Anutu täño yänkehäromtak man u bureni

¹³ * Bian-inik Anututä Abrahamkät oraniye yänkehäromtak man ñode yäwetkuk; Kome pähap ño inta biñam api taniñ kirewet yäj yäwetkuk. Täñpäkañ yänkehäromtak man yäwetkuko u Abraham бага man buramiñpäñ iwarän täwani ude yäñpäñ nämo yänkuk. Nämoinik, u Anututa nadäkinik täñkukuo u terak siwoñi äma yäj yäñtäreñ imani unita yäñpäñ yänkehäromtak man u yäwetkuk. ¹⁴ * Täñpäkañ бага man iwat-iwat kädet uteragän Anututä imaka iwoyäwani u täga

* 4:11: Stt 17:10-11 * 4:12: Mat 3:9 * 4:13: Stt 17:4-6; Stt 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14: Gal 3:18

yäpneŋo u bureni tänpänä eruk nadäkinik u imaka jopi ude tänppek. Täñirän Anutu täño yänkehäromtak man Abraham iwetkuko u imaka, mewuni ude tänppek. ¹⁵ * U imata, бага man uwä Anutu täño kokwawak pewän ahäk täkaŋ, ämatä бага u kudup täga nämö buramik täkaŋ unita. Täñ, бага man nämö ireko uwä бага irepmit-irepmit u imaka, nämö irek.

¹⁶ * Unita ñode yäna; Anututä imaka nimikta yänkehärom taŋkuko u, bänep iron terakgän api yäpneŋ yäñ niwoŋäreкта, ба Abraham täño oraniye bureni mäden ahänayäñ täkaŋ u kuduŋtagäntä täga api yäpneŋ yäñ niwoŋäreкта nadäkinik täktäk kädet u pewän ahänkuk. Ude nämö täñkuk yäwänäku, бага man täño nanakiye-tägän täga yäpmänkäneŋ. Upänkaŋ nämö, imaka iwoyäwani u ämawebe kudup Anututa nadäkinik Abrahamtä täñkuko udegän täk täkaŋ u imaka, api yäpneŋ. Unita Abraham u nadäkinik täñpani udewani kudup täño orani pähap. ¹⁷ * Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Näk gäk täñpewa ämawebe komeni komeni mäden ahän yäpmän kunayäñ täkaŋ unitäño orani pähap ude itan. Eruk, yänkehäromtak man uwä Anutu Abrahamtä nadäñ imikinik täñkuko u iŋamiken kehäromi itak. Anutu uwä kumbani-ken nanik täñkodak täwani, ба imaka nämö ahäwanipän yänpewän ahäwani.

¹⁸ * Täñpäkaŋ imaka ahäkta Anututä yänkehärom taŋkuko u ahänañi nämö bumik upänkaŋ Abrahamtä bureni api ahäwek yäñ nadänkaŋ

* 4:15: Rom 3:20, 5:13; Rom 7:8 * 4:16: Gal 3:7 * 4:17: Stt 17:5; Ais 48:13 * 4:18: Hib 11:1; Stt 15:5

nadäkiniki Anutu terakgän penkuk. Mebäri unita ämawebe komeni komeni mäyap täño orani pähap itkuk. Unita imaka u nämo ahäñirän Anututä ñode iwetkuko u bureni täñkuk; Gäkken nanik yeritä ahäj bumbum api täneñ. ¹⁹ * Eruk Abraham obañ 100 ude bumik täñirän gupita nadäñirän kumbani täño bumik täñkuk. Ba webeni Saratä äruf it yäpmäj äbäñirän nanak bäyak-bäyak kadäni täreñirän kañpäñ nadäñkuk. Upäñkañ nadäkiniki nämo pewän putäreñkuk. ²⁰ Nadäkiniki nämo pewän putärewäpäñ Anututä imaka ude api täñ gamet yäj yäñkehäromtak man iwetkuko unita bänep yarä nämo nadäñkuk. Nämoinik, u nadäkiniki täñkehärom tañpäñ Anutu iniñ oretkuk. ²¹ Täñpäñ ñode nadäñkuk; Anutu yäñkehäromtak man näwetkuko udegän täga api täñ namek yäj nadäkinik täñkuk. ²² * Ude nadäñkuko unita Anututä Abraham täño nadäkiniki kañpäñ siwoñi äma yäj yäñtäreñ imiñkuk.

²³ Täñpäkañ “siwoñi äma yäj yäñtäreñ imiñkuk”, man ude kudän täwani uwä Abraham-tagän nämo yäñkuk. ²⁴ * Nämo, ämawebe Anutu, Jesu Ekäninin kumbani-ken nanik yäpmäj päñaku teñkuko unita nadäkinik täk takamäj unita nitek bok yäñkuk. ²⁵ * Täñpäkañ Jesu u momininta yäñpäñ kumäkta Anututä iniñ kireñkuk. Täñpäñ täñkodak täñpewän akunjukuko uterak siwoñi ämawebe yäj yäñtäreñ ni-mani.

5

* 4:19: Stt 17:17 * 4:22: Stt 15:6 * 4:24: Rom 15:4; 1Pi 1:21

* 4:25: Ais 53:4-5; 1Ko 15:17

Oretoret inipärik kubä

1 * Eruk, nadäkinikninta yänpäñ Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäntären nimin̄kuko unita apiño Ekäninin Jesu Kristo terak Anutu-kät bänep kubägän tänpäñ nipman̄kuko itkamäñ. 2 * Tänpäkañ Anutu täño orakoraki uterak apiño itkamäñ uwä Jesutä nadäkiniknin unita yänpäñ kädet täwit nimin̄päñ uken nipman̄kuk. Ude täñkuko unita Anutu-kät kunum gänañ bok itta oretoret terak itsämänkamäñ! 3 * Ba ugän nämo. Bäräpi ahäñ nimik täkañ unita imaka, oretoret täk täkamäñ. U imata, bäräpi udewanitä ehutpäñ kuñat-kuñat kädet pewän ahäñ nimik täkañ yäñ nadäk täkamäñ. 4 Tänpäkañ bäräpi gänañ ehutpäñ kuñat-kuñat unitä tänpewän äma bureni äworek täkamäñ. Eruk, äma bureni äworenpäñä nadäkinik kehäromi ñode täk täkamäñ; Imaka iwoyäh nimani u bureni api yäpne yäñ nadäk täkamäñ. 5 * Tänpäkañ nadäk udewaniwä jopi nämoinik täk täyak. Nämo, unita yänpäñ bänepnin-ken tägagän nadäk täkamäñ. U imata, Anututä nadäñ nimikinik tänpäñ Munapiki jop ninin̄ kireñkuk. Täñirän Munapik unitä Anutu täño bänep iron pähap bänepnin-ken tokñek-inik pewän ahäñ nimin̄kuk.

6 Tänpäkañ nin ninin täñkentäkta kehärominin kubä nämo pat nimänpäñ ämawebe wakiinik pen ir-itna Kristotä ninta yänpäñ kadäni siwoñi-ken kumbuk. 7 Kristotä ude täñkuko uwä inide kubä täñ nimin̄kuk, nintä tänero ude nämo. Ninken nanik

* 5:1: Rom 3:24,28; Rom 4:24 * 5:2: Efe 2:18, 3:12 * 5:3: Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * 5:5: Sam 22:5, 25:20; Hib 6:18-19

kubätä äma siwoŋi täŋkentäkta yäŋpäŋ iniken gupi kumäkta täga nämo iniŋ kirewek. Ba äma tägagämän kubä täŋkentäkta äma kubätä bänepi täŋkehärom taŋpäŋ iniken gupi kumäkta käwep iniŋ kirewek. ^{8*} Täŋ, Kristowä nin momi äma wakiinik pen iritna nin täŋkentäkta kumbuk. Ude täŋkuko unitä bureni-inik ŋode niwoŋäretak; Anutu nadäŋ nimikinik täk täyak.

⁹ * Täŋpäkaŋ Kristo täŋo nägärita yäŋpäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäŋtäreŋ nimiŋkuko unita bureni-inik ŋode nadäkamäŋ; U täŋkentäŋ nimikinik täŋirän Anutu täŋo kokwawaki pähap täga api irepmitne. ^{10*} Täŋpäkaŋ äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Nin Anutu-kät iwan täŋpäŋ iritna Nanaki täŋo kumäk-kumäki terak ninkät Anutu inikät bämopnin-ken bänep kubägän irit kädet pewän ahäŋkuk. Eruk, apiŋo Anutu-kät bänep kubägän kuŋat täkamäŋ unita imata kokwawaki-ken nanik täga nämo api nimagurek? Nämo, u bureni-inik api nimagurek, Nanaki kodak taŋkuko itak unita yäŋpäŋ. ¹¹ Ba ugän nämo, Anututä Ekäni Jesu Kristota yäŋpäŋ inikät nin bämopnin-ken bänep kubägän pewän ahäŋkuko unita Anututa oretoret pähap nadäk täkamäŋ.

Kumäŋ-kumäŋ ba Irit kädet täŋo manbiŋam

¹² * Täŋpäkaŋ äma kubätä momi täktäk kädet pewän ahäwänkaŋ unitä kome terak weŋ patkuk. Täŋkuko unitä kumäŋ-kumäŋ wädäŋ yäpmäŋ äbuk. Täŋpäkaŋ kumäŋ-kumäŋtä äma kudup koreŋkuk,

* **5:8:** Jon 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9:** Rom 1:18, 2:5,8 * **5:10:** Rom 8:7-8 * **5:12:** Stt 2:17; Stt 3:6,19; Rom 6:23

ämawebe kuduhtagän momi tänpäni unita. ¹³ * Tänpäkaŋ Moses täño бага man nämo itkuk-ken uken momi täktäk kädet uku itkuk. Momi itkukopäŋ бага man nämo itkuko unita kadäni uken Anututä momini kubäkubä täño wäpi nämo yäpmäŋ daniŋ yämik täŋkukonik. ¹⁴ * Nämo, u Adam täño noriye unita kumbuŋ. Yäput penpän Adamtä itkuk-ken unitä it päbä Moses täño kadäni-ken kumäŋ-kumäŋtä ämawebe kudup koreŋkuk. Tänpäkaŋ Adam uwä Anutu täño jukuman irepmitpäŋ kumbuk. Täŋ, ämawebe momi Adamtä täŋkuko udegän nämo tänpäni u imaka, kumäŋ-kumäŋtä koreŋkuk. Unita ŋode nadäna; Adam uwä äma mäden ahäwayäŋ täŋkuko unitäño wärani.

¹⁵ Upänkaŋ Anutu täño iron pähap u ba Adam täño momi uwä kubägän nämo. Nämo inik, u inigän inigän. Äma kubä unitäño momitä ämawebe kuduhtagän-ken kumäŋ-kumäŋ kädet pewän ahäŋkuk. Ude upänkaŋ iron pähap Anututä pewän ahäŋkuko uwä ärowani-inik. U kumäŋ-kumäŋ täño kehäromi irepmitpäŋ ämawebe mäyap-ken tokŋeŋ patkuk. Bureni-inik, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitäño iron terak ämawebe mäyap-iniktä irit kehäromita biŋam täŋkuŋ. ¹⁶ Tänpäkaŋ Adamtä momi kubägän täŋirän manken iritta biŋam täŋkuk. Upänkaŋ Anutu täño iron pähap uwä inipärik kubä. Ämawebetä momi mäyap täŋ yäpmäŋ äbäŋirä iron pähap u ahäŋkuk. Iron pähap ahäŋkuko unitä momi ämawebe u Anutu inamiken siwonigän itta kädet pewän ahäŋkuk. ¹⁷ Eruk äneŋi ŋode yäkgän täŋpa; Äma kubätä momi täŋkuko uterak

* ^{5:13}: Rom 4:15 * ^{5:14}: 1Ko 15:21-22; 1Ko 15:45

kumäj-kumäjtä äma kuduptagänta ärowani täñ yämiñkuk. Täñ, äma kubä wäpi Jesu Kristo unitä epän täñkuko unitäño bureni u ärowani inipärik kubä! Uwä ñode; Ämawebe Anutu täño iron tokñek yäpmäjirä Anututä siwoñi ämawebe yäj yäntären yämik täyak, ämawebe unitä Jesu Kristo täño epän terak imaka kuduptagänta intäjukun it yämiñpäñ kehäromi nitek kuñat täkañ.

18 * Unita Adam täño momi kubätä ämawebe kuduptagäntä tänpän wawäpäñ Anutu täño manken iritta biñam täñkuño udegän, äma kubä täño epän siwoñitä momi täño topmäk-topmäk däpmäj däkñeñpäñ ämawebe kuduptagänta Anutu inamiken siwoñi itpäñ irit kehäromita biñam itta kädet täwitkuk. 19 * Ba äma kubätä Anutu täño jukuman irepmitkuko unitä ämawebe kudup momi-ken yepmañkuk. U udegän äma kubätä Anutu täño jukuman buramiñkuko uterak ämawebe mäyap siwoñi ämawebe yäj yäntären yämani ude api itneñ.

20 * Unita Moses täño бага manta jide yänayäj? Ñode; Momi bumta tokñeñ pätnenja бага man uwä ahäjñkuk. Upäjñkañ, ämawebe momi bumta täñirä Anututä momi unitäño kehäromi yäpmäj äpäkta iniken bänep iron bumta-inik pewän ahäjñkuk. Momi täktäktä Anutu täño iron u täga irepmitnañi nämo. Nämoinik. 21 * Momi täktäktä kumäj-kumäj kädet pewän ahäjñkuko unitä intäjukun itkuk. Upäjñkañ Anutu täño iron pähaptä nin inamiken yäpäñ-siwoñ tawäpäñ nipmañpäñ Ekäninin Jesu

* 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19: Ais 53:11 * 5:20: Rom 4:15; Gal 3:19 * 5:21: Rom 6:23

Kristo täņo epäni uterakgän irit kehäromi u iwoyäņ nimin̄kuk. Ude täņkuko unita apiņowä Anutu täņo irontä irepmitpäņ intäjukun ärowani-inik itak.

6

Nin Jesu-kät jide ude kumbumäņ?

1 * Unita man ŋode täga yänaņi ba nämo? Nadäkinik täņpani nin gwäk pimiņpäņ momi täņ yäpmäņ kuņitna Anututä iron täņpäņ yäpätägak epäni pen täk täyon? 2 * Ude yänaņi nämo. Nämoinik! Nin momi kädawä kumbani ude itkamäņ upäņ imata gwäk pimiņpäņ momi kädet ugän wari täne? 3 * Unita ŋode nämo käwep nadäk täkaņ? Nin ume yäpumäņ-ken uken Kristo yäpurärätikumäņo udegän nin kudup kumäk-kumäki terak bok kumbumäņ. 4 * Unita ume ärut-ärutnin-ken Kristo-kät bok kumäņpäņ awaņ gänaņ äpmon̄kumäņ. U jop nämo, mebäri ŋodeta; Anutu Nan iniken kehäromini inipärik kubä uterak Kristo kumbani-ken nanik yäpmäņ akuņpäņ kodak teņkuko itak udegän nin irit kodaki kudupi kubä kuņatneta kumbani-ken nanik nimagutkuk.

Nin Jesu-kät jide ude api kodak täne?

5 * Nin Kristo-kät kowat-kwasikorän täņpäņ bok kumbumäņ bumik unita ninä ukät kentäņpäņ kumbani-ken nanik bureni-inik api akune, unitä kumbani-ken naniktä kodak täņpäņ akuņkuko udegän. 6 * Unita nin nadäkamäņ; Bänepnin biani

* 6:1: Rom 3:5-8 * 6:2: 1Pi 4:1 * 6:3: Gal 3:27 * 6:4: Kol 2:12
 * 6:5: Plp 3:10-11 * 6:6: Gal 5:24

täŋo irit kuŋat-kuŋat u päya kwakäp terak Jesu-kät bok kumbuŋo u mebäri ŋodeta kumbuŋ; Nin momita watä epän äneŋi nämo täneta irit kuŋat-kuŋat bänepnin biani unitäŋo kehäromi däpmäŋ täreŋkuk. ⁷ * U imata, momi täŋo kehäromitä äma kumbani täga nämo imagurek.

⁸ Eruk, nin Kristo-kät bok kumbumäŋo unita ukät bok api it yäpmäŋ kune yäŋ nadäkinik takamäŋ. ⁹ U imata, Kristo kumbani-ken nanik äneŋi akuŋkuko unita äneŋi täga nämo api kumbek yäŋ nadäkamäŋ. Bureni, kumäŋ-kumäŋtä Kristo täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäkta kehäromini nämo. ¹⁰ * U kadäni kubägän kumäŋpäŋ momi täŋo kehäromi u täŋpän wawäpäŋ peŋkuko itak. Täŋkaŋ kodak taŋpäŋ akuŋkuko Anutu oraŋ imiktagän it täyak. ¹¹ * Unita in udegän, injinta ŋode nadäneŋ; Nin Jesu-kät bok kumbumäŋo unita apiŋo momitä ärowani nämo täŋ nimitak. Nämoinik, nin Kristo Jesu-kät kubägän itpäŋ Anutu oraŋ imiktagän itkamäŋ. Nadäk ude iŋitpäŋ kaŋ kuŋarut.

¹² * Unita kome terak itkaŋ gupjin u momita iniŋ kireŋjä rä watä nämo it tamek. Ude täŋjä rä momitä tämagut yäpmäŋ gup täŋo nadäŋ gärip kädet wakiken kwekta. ¹³ * Ba in ketjin kuronjin momita watä epän täŋ imikta nämo iniŋ kireneŋ. Nämo, in äma kumäŋ-kumäŋ-ken nanik akuŋpäŋ kodak irani udewani unita gupjin nadäk-nadäkjin kudup Anututa biŋam iniŋ kireŋpäŋ siwoŋita watä epän ugän täŋpeŋ kuŋatneŋ. ¹⁴ * In nadäkaŋ?

* **6:7:** 1Pi 4:1 * **6:10:** Hib 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11:** 2Ko 5:15;
Gal 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12:** Stt 4:7 * **6:13:** Rom 12:1; Efe 2:5,
5:14 * **6:14:** 1Jo 3:6

In baga man terak nämo itkaŋ. In Anutu täŋo bänep iron uterak itkaŋ unita momitä inta ärowani nämo it tamek.

Kädet siwoŋita watä epän täk täkamän

15 * Eruk nin baga man gämori-ken nämo itkamän. Nin Anutu täŋo bänep iron terak itkamän unita jide? Gwäk pimiŋpäŋ momi täga täne? Nämoinik! 16 * Unita ŋode nämo nadäkaŋ? Äma kubätä äma kubä täŋo mani buramiŋpäŋ epän täŋ imikta yäŋpäŋ iwareko uwä äma unitäŋo gämori-kengän kuŋarek. Udegän momita watä epän täŋ iminayäŋ täŋo uwä unitäŋo gämori-kengän itkaŋ kumän-kumänŋa biŋam api täneŋ. Täŋ, Anututa watä epän täŋpäŋ gämori-kengän kuŋatnayäŋ täŋo uwä Anututä mominin peŋpäŋ siwoŋi ämawebe yäŋ api yäŋtäreŋ nimek. 17 Täŋpäkaŋ bian in momi täŋo gämori-ken itpeŋ kuŋatkuŋo upäŋ tägagämän kubä, Anutu täŋo man täwetpäŋ täwoŋärewani u buramikta gup nadäk-nadäkjin siwoŋi kubägän peŋkuŋ. Unita Anutu iniŋ oretna! 18 * Ude täŋkuŋo unita Anututä momi täŋo topmäk-topmäk däpmän däkŋeŋ tamiŋpäŋ siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo watä epän ämawebe ude tepmaŋkuk. 19 (Täŋkaŋ man wärani terak yäyat ŋo mebäri ŋodeta; Man bureniŋän yäwawä unita yäyak yäŋ bäräŋeŋ täga nämo nadäwä tumneŋo unita.) Eruk, bianä inä gupjin kudup wakita watä epän täŋ imikta iniŋ kireŋkaŋ kädet wakitä wakiinik u täŋ yäpmän äbuŋ. Eruk apiŋo udegän, in gupjin kudup kädet tägata

* 6:15: Rom 6:1 * 6:16: Jon 8:34; 2Pi 2:19 * 6:18: Jon 8:32

watä epän täñ imikta iniñ kireñkañ kudupigän kañ kuñarut.

²⁰ In nadäkañ? Bian inä momi täño watä epän täñpani ude itpäñ siwoñi täktäk täño watä epän äma ude nämo itkuñ. ²¹ * Ude itkañ kädet wakiwaki unita apiño mäyäk nadäk täkañ unitä täñkentäk kubä täñ tamiñkuk ba nämo? Nämoinik, kädet udewanitä mähemiye kumäñ-kumäñ kädet-ken yepmak täyak. ²² Upäñkañ apiño Anututä momi täño topmäk-topmäkken nanik dämpmäñ däkñeñpäñ tämagut päbä iniken watä epän ämawebeniye ude tepmañkuko unitä täñkentäk tägagämän kubä tamik täyak. Uwä ñode; Ämawebe kudupi äworeñpäñ irit kehäromi api yäpneñ. ²³ * Eruk, unita äneñi ñode nadäwut; Momitä epän ämaniyeta gwäki yämik täyak uwä kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo. Täñpäkañ Anututä iron kowatani nämo täñ nimik täyak uwä Ekäninin Jesu Kristo terak irit kehäromi tärek-täreki nämo u.

7

Baga mantä ninta mähemi nämo täyak

¹ Notnaye, man yäñ yäpmäñ äbätat unita yäñpäñ man wärani ñode täwera nadäwut. In baga man täño mebäri nadäk täkañ unita täwerira u nadäwä tärenayäñ yäñ nadätat. Eruk Moses täño baga manta nadäwut. Äma kodak it täkañ uwä baga man terak ittäñ kuñtängän kumäñirä baga man gämori-ken irit u tärek täyak. ² Yanäpi täktäktä udegän kwawak niwoñäretak. Moses täño baga mantä

* **6:21:** Rom 7:5, 8:6,13 * **6:23:** Rom 5:12,15

ɲode yäyak; Äpitä kodak irirän webeni uwä äma unitä inita biŋam täŋpek. Eruk äpitä kumbeko uwä бага man unitä wari nämo topmäŋpäŋ inirek. ³ Upäŋkaŋ äpitä kodak irirän webe unitä päŋku äma kubä yäpeko uwä webe u kubokäret webe yäŋ iwetneŋ. Täŋ, äpitä kumbeko uwä бага mantä wari nämo topmäŋpäŋ inirek. Nämo, u äma kubä yäpayäŋ nadäŋpäŋä täga yäpek. U kubokäret nämo täŋpek.

⁴* Unita notnaye, man wärani u mebäri ɲodeta yäŋahätat; In Kristo-kät kubägän kumbuŋo uwä apiŋo бага man gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet nämo pat tamitak. Nämo, apiŋo in äma kubäta biŋam itkaŋ. Äma uwä kumäŋ-kumäŋ-ken nanik Anututä yäpmäŋ päŋaku teŋkuko u. Täŋpäkaŋ äma unita biŋam itkaŋ uwä Anututa yäŋpäŋ bureni pewä ahäkta itkaŋ. ⁵* In nadäkaŋ; Bänep nadäk-nadäk biani ärowani it nimiŋkuk-ken uken бага mantä gupnin täŋo nadäŋ gärip peŋ iwerirän kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unitäŋo watä epän täk täŋkumäŋonik. ⁶* Kadäni uken бага mantä topmäŋpäŋ nipmaŋkuko upäŋkaŋ kumbumäŋo unita бага man topmäŋpäŋ nipmäŋitkuko u imaka, däkŋeŋkuk. Unita apiŋo kädet kodaki iwatpäŋ Anutu oraŋ imiŋpäŋ watä epän täŋ imik täkamäŋ. U бага man kudän täwani uterak nämo, Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäknin täŋpidäm taŋjirän iwatpäŋ täk täkamäŋ.

Baga man täŋo epän u jide?

* 7:4: Rom 6:2,11; Gal 2:19 * 7:5: Rom 6:21 * 7:6: Rom 8:2, 6:4

7 * Tänpäkaŋ бага mantä gupnin täŋo nadäk-gärip peŋ iwerirän momi täŋkumäŋo unita бага манта ŋode täga yäne? Baga man uwä waki, momi täktäk udewanigän. Ude nämo! Unita näkŋa terak ŋode yäwa; Baga uwä täga upäŋkaŋ бага mantä täŋkentäŋ namiŋirän momi täktäk kädet u kwawak kaŋpäŋ nadäk täyat. Ŋodeta yäyat; Baga mantä Äma kubä täŋo tuŋum kubä kaŋgärip nämo täŋpen yäŋ yäyak unita kudän uwä momi yäŋ nadätat. Täŋ, бага u nämo pareko uwä jide täŋpäŋ kaŋgärip täktäk u kudän waki yäŋ nadäwet? 8 * Täŋkaŋ бага man u täga upäŋkaŋ momitä бага man uterak yeŋgämä pewäkaŋ kaŋgärip nadäk kädet mebäri mebäri bänepna-ken pewän ahäŋkuŋ. Täŋ, бага man ukät nämowä momi täktäk kädet uwä kehäromini nämo. 9 * Unita ŋode yäwa; Baga манта nämo nadäwa täreŋkuŋ-ken, guŋi, momi nämo täŋpani bumik itkut. Upäŋkaŋ бага манта nadäwa-tumäŋirä momi täktäk kädettä näkken weŋ patkuk. Ude täŋirän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. 10 * Butewaki, бага man u irit täga pewä ahäкта yäwanipäŋ kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo u pewän ahäŋ namiŋkuk.

11 * Täŋkaŋ momitä бага man terak yeŋgämän pewäkaŋ täŋ-näkŋatpäŋ kumäŋ-kumäŋta biŋam nepmaŋkuk. 12 * Eruk unita Moses täŋo бага манта jide yänayäŋ? Ŋode; Ini uwä kudupi, ba бага man u gänaŋ jukuman kubäkubä u imaka, kudupi siwoŋi-inik, Anutu-ken nanik.

* 7:7: Kis 20:17; Lo 5:21 * 7:8: Rom 4:15 * 7:9: Jem 1:15

* 7:10: Wkp 18:5; Rom 10:5 * 7:11: Stt 3:13; Hib 3:13 * 7:12:

1Ti 1:8

13 * Tānpäkaŋ jide? Baga man täga unitä tänpewän näk kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut? Nämoinik, momi-tägän tänpewän kumäŋ-kumäŋta biŋam täŋkut. Momitä imaka täga kubä uterak yengämän pewäpäŋ itkaŋ kumäŋ-kumäŋ kädet-ken nämagutkuk. Ude täŋirän бага mantä momi täŋo mebäri u kwawakinik ŋode pewän ahäŋ däkŋeŋkuk; Momi täktäk kädet u imaka wakitä wakiinik.

Baga mantä nin täga nämo yäpän täganen

14* Unita ŋode nadäkamäŋ; Moses täŋo бага man uwä imaka täga kubä, Anutu-ken nanik. Upäŋkaŋ bänep nadäk-nadäk biani pen iŋitat uwä, Anutu-ken nanik nämo. Täŋkaŋ momitä topmäŋpäŋ watä epän ämanita nepmaŋkuko unita бага man u täga nämo buramik täyat. 15* Wära! Näkŋaken mebärina nämo nadäwa tärekaŋ! Täktäkna täga täŋpayäŋ gäripi nadäk täyat u nämo täk täyat. Upäŋkaŋ täktäk waki yäŋ nadäk täyat upäŋ täk täyat! 16 Tänpäkaŋ waki unita nämo täkta nadätat ugänpäŋ täk täyat unitä ŋode näwoŋäretak; Anutu täŋo бага man u waki nämo, täga. 17 Upäŋkaŋ imaka waki täk täyat u näkŋaken gärip terak nämo. Nämo, u momi täktäk kädet nadäk bänepna-ken itak unitä täk täyak. 18* Unita bänep nadäk-nadäkna bianken imaka täga kubä nämoinik itak yäŋ nadätat. Imata, kädet tägatäga u täkta gäripi nadäk täyat upäŋkaŋ bureni pewä ahäkta täŋpawak täkaŋ. 19 Unita imaka täga täkta nadäk täyat u nämo täk täyat. Täŋ, imaka waki u täkta gäripi nämo nadäk täyat, ugänpäŋ wari täk

* 7:13: Rom 5:20 * 7:14: Sam 51:5; Jon 3:6 * 7:15: Gal 5:17

* 7:18: Stt 6:5, 8:21

täyat. ²⁰ Eruk, imaka nämo täkta nadäk täyat upäj täk täyat unita ñode nadätat; Kädet ude u näkña nämo täk täyat. Nämo, u momi näk gänäñ kábop it täyak unitä täk täyak.

²¹ Unita näkña ñode kañpäñ nadätat; Kädet täga täñpayäj nadäk täyat-ken uken waki kädet unitä kädet täñpipiñ namik täyak. ²² Täñpäkañ bänepnatä Anutu täño бага man iwatta gäripi nadäk täyat. ²³ * Upäñkañ gupnatä бага mebäri kubä iwat täyak. Бага uwä bänepnatä бага u iwatta gärip nadäk täyak ukät ämik täk täkamän. Täñkañ бага kubä uwä momi, gupna kudup topmäñpäñ nepmäñjit täyak u. ²⁴ Wära, butewaki pähap! Bäpäpi unitä näk täñpewän wakinik täyat. Netätä waki täñkentäj namänpäñ bänep nadäk-nadäk biani kumäj-kumäj kädet-ken nämagurayäj täyak u pewet? ²⁵ * Eruk nadätat! Anututä täñkentäj namayäj. U Ekäninin Jesu Kristo täño kumäk-kumäkita yäñpäñ api täñkentäj nameko unita Anutu bänep täga pähap iwet täyiwa!

Täñpäkañ ñode kañpäñ nadäk täyat; Näkñawä nadäk-nadäknatä Anutu täño man kädet iwatta nadäk täyat. Täñkañ bänep nadäk-nadäk biani näkken itak unitäwä momi täktäk kädetta watä epän täñ imikta nämagut täyak.

8

Munapik täño nadäk tawañ u jide?

¹ Eruk, man säkgämän kubä ñode täwetat; Ämawebe Jesu Kristo-kät kowat-kwasikorän täñpäñ

* 7:23: Gal 5:17; Jem 4:1; 1Pi 2:11 * 7:25: 1Ko 15:57

it täkaŋ uwä Anututä momi täŋo kowata nämo api yämek. ² * U imata, Kristo Jesu terak irit kodaki Munapiktä nin kubäkubäta nimani unitä momi ba kumäŋ-kumäŋ tärek-täreki nämo unitäŋo kehäromi-ken nanik ketärenpäŋ nipmaŋkuk. ³ * Bureni, imaka бага mantä täga tänaŋi nämo u Anututä ini täŋkuk. Bänep nadäk-nadäknin bianitä бага man täŋo kehäromi yäpmäŋ äpäŋirän бага man uwä nin yäpätägakta kehäromi nämo. Upäŋkaŋ Anututä iniken nanaki-inik momita yäŋpäŋ momi äma nin täŋo gup iŋam-dapun terak tewän äpuk. Tewän äpäŋpäŋ momi täktäk kädet äma bänepi-ken pätak unitäŋo kehäromi utpewän maŋkuk. ⁴ * Anututä ude täŋkuko unita apiŋo nibäŋirän бага man täŋo jukuman siwoŋi u kudup iwat morewani täk täkaŋ. Imata, apiŋo nin bänep nadäk-nadäk biani u gämoni-ken nämo kuŋat täkamäŋ. Nämo, Kudupi Munapik täŋo nadäk tawaŋ terak kuŋat täkamäŋ.

⁵ Unita nadäkaŋ? Äma bänep nadäk-nadäk biani iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo kädet iwaräntäk täkaŋ uwä bänep nadäk-gäripi uterakgän parirän iwaräntäk täkaŋ. ⁶ * Bureni, äma bänep nadäk-nadäk kädet bianitä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä kumäŋ-kumäŋta biŋam täkaŋ uba. Täŋ, äma Kudupi Munapik täŋo bänep nadäk-nadäk kädettä peŋ yäweränpäŋ iwaräntäk täkaŋ uwä irit tägata biŋam täŋpäŋ bänep pidäm terak itkaŋ. ⁷ * Mebäri ŋodeta

* 8:2: Rom 7:23-24

* 8:3: Apos 13:38, 15:10; Plp 2:7; Hib 4:15

* 8:4: Gal 5:16,25

* 8:6: Rom 6:21

* 8:7: Mat 12:34; Jon

8:43, 12:39; Jem 4:4

yäyat; Bänep nadäk-nadäk biani uwä Anutu täño iwan uba. Nadäk-nadäk u Anutu täño бага man iwaräntäкта bitnäк-inik täк täyak. Bureni-inik, u täga iwatnañi nämo. ⁸ Nämoиник, ämawebe bänep nadäk-nadäk bianita juku pek täкаñ uwä imaka kubä Anututä каñirän tägawekta täga nämo täneñ.

⁹ * Täñpäкаñ Anutu täño Munapiktä in kubäkubäken bureni itak u täñpäwä bänep nadäk-nadäkjin bianitä peñ täwerirän nämo iwat täкаñ. Nämo, Munapiktä peñ täwerirän udegän iwat täкаñ. Täñ, äma kubä Kristo täño Munapiktä bänepi-ken nämo itak u täñpäwä äma uwä Kristota biñam nämo täyak. ¹⁰ * Täñpäкаñ momitä täñpewän gupnin kumäкта biñam täк täyak upäñкаñ Kristotä bänepnin-ken bureni iränä ninä ämawebe Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimani itkamäñ unita mäjonintä irit kehäromita biñam täкаñ. ¹¹ In nadäкаñ; Anututä Jesu kumbukopäñ äneñi Munapiki täño kehäromi terak awañ gänañ nanik wädäñ tädotkuk. Eruk udegän, Munapik unitä inken iränä Anutu, Kristo kumbani-ken nanik wädäñ tädotkuko unitä gupjin kumäкта biñam u Munapiki täño kehäromi terak api täñkodak täwek.

Munapik terak Anutu täño nanakiye itkamäñ

¹² Notnaye, mebäri unita nin kuñat-kuñat mebäri kubä pena ahäкта yäñ nimani. Uwä bänep nadäk-nadäk biani u iwatta nämo yäyat. Nämoиник. ¹³ * Bänep biani täño nadäk-nadäk waki unitäño kädet iwatpäñä kumäñ-kumäñ tärek-täreki nämo unita biñam api täneñ. Upäñкаñ Munapiktä kehäromi

* 8:9: 1Ko 3:16, 12:3 * 8:10: Gal 2:20; Efe 3:17; 1Pi 4:6 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5

tamiñirän gupjin täño kuñat-kuñat waki u utpewä manpänä, eruk irit bureni ta biñam täñpeñ api kuñatneñ. ¹⁴ U imata, ämawebe Anutu täño Munapiktä irit kuñat-kuñat täga yäwoñärek täyak uwä Anutu täño nanak ämawebeniye bureni. ¹⁵ * Täñpän apiño Anutu inamiken kuñat takamän. Upänkañ Munapik, Anututä nimiñkuko unitä täñpewän in epän watä äma jopi, Anutu inamiken umun terak kuñat takañ ude nämo itkañ. Nämoinik! Munapiktä täñpewän Anututä nipmän towiwani nanakiye bureni-inik itkañ Munapik täño kehäromi terak nin Anututa gäripi-inik nadänpän Nan! Nan! yän iwet takamän.

¹⁶ * Täñpän Munapiktä ini-tägän mäjonin täñkentäñirän bureni-inik ñode nadäk takamän; Nin Anutu täño nanakiye bureni itkamän. ¹⁷ * Eruk, Anutu täño nanakiye bureni ude itkamän u täñpawä imaka tägatäga Anututä ninta biñam peñ nimiñkuko u api yäpne. Imaka tägatäga u notninpak Kristo-kät penta api yäpne. Upänkañ intäjukun, Jesutä komi nadänkuko u moräki nintä nadänayän takamän uwä, eruk kämiwä ukät wäpnin biñam ikek ba irit tägagämän u täga api yäpne.

Kämi wäpnin biñam ikek irit täño man

¹⁸ * Wäpnin biñam ikek irit täga kämi kwawak ahän nimayän täyak u tägagämän-inik kubä. Unita komi apiño nadäk takamän unita nadänjira jopi kubä täk täyak. ¹⁹ * Bureni-inik! Anututä nanakiye bureni kwawak pewän ahäkta kadäni

* **8:15:** 2Ti 1:7; Mak 14:36 * **8:16:** 2Ko 1:22 * **8:17:** Gal 4:5-7; Rev 21:7 * **8:18:** Rom 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19:** Kol 3:4

peŋkuk. Tänpäkaŋ kadäni u bäräŋeŋ ahäwänpäŋ kwawak käna yänkaŋ imaka imaka kumän-tagän Anututä täŋ-peŋkuko u dapun käroŋ täŋ itkaŋ. ²⁰ * U imata, imaka kuduptagän Anututä täŋ-peŋkuko u pengän-inik säkgämän itkuŋopäŋ Anututä täŋpewän gapuntaŋ moreŋkuŋo itkaŋ. U ini nadäŋpäŋ nämo; Anututä ini imaka säkgämän-inik kubäta kaŋ itsämbut yäŋpäŋ täŋpewän ude täŋkuŋ. ²¹ * Eruk nadäk tawaŋ Anututä peŋ yämiŋkuko uwä ŋode; Apiŋo imaka pewän ahäwani kuduptagän käbäŋ taŋpäŋ pärakta biŋam täkaŋ u täŋkentäŋ yämiŋirän tägaŋpäŋ Anutu täŋo nanak ämawebeniye ninkät säkgämän-inik, bänep pidäm terakgän api itne.

²² Bureni, imaka imaka kudup Anututä täŋ-peŋkuko u komi, webetä nanak bäyanayäŋ nadäk täkaŋ ude nadäŋkaŋ kähän yäŋ yäpmäŋ äbäŋ itkaŋ yäŋ nadäkamäŋ. ²³ * Tänpäkaŋ imaka unitägän nämo, nin imaka udegän täk täkamäŋ. Anututä Kudupi Munapikpäŋ iron intäjukunta ude täŋ nimiŋkukopäŋ apiŋo moräki pat nimitak u yäpna yänkaŋ bänepnintä komi nadäŋkaŋ yänkähän-kähän yäŋ itkamäŋ. Nin Anututä Nanak ämawebenaye yäŋ kwawa yäŋahäŋpäŋ komegup täŋo bäräpi-ken nanik ketäreŋ nimikta itsämäŋkaŋ dapun käroŋ täŋ itkamäŋ. ²⁴ * Imaka tägagämän u kämi nimikta Anututä nin inita biŋam nimagutkuk. Upäŋkaŋ imaka kämi yäpmäkta yäwani u apiŋo käbop itak. Täŋ, unitä käbop nämo ireko uwä u yäpmäkta imata itsämne? Nämo, imaka

* 8:20: Stt 3:17-19 * 8:21: 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * 8:23: 2Ko

5:2-4; Gal 5:5 * 8:24: 2Ko 5:7

ketnintä injirani udewanita nämo itsämäk täkamäj.
 25 Upäjkañ imaka tägagämän käbop itak u bureni
 api yäpne yäj nadäkinik täkamäj unita bänepnin
 täñkehärom tañpäñ kwikinik itsämäj itkamäj.

26 Täñkañ ugän nämo. Nin kehäromi nitek nämo
 iritna Kudupi Munapiktä täñkentäj nimik täyak.
 Täñkañ Anutu-ken imaka unita yäjapine yäj nämo
 nadäjkañ jop bänepnin-kengän nadäj bäräp täñitna
 Munapiktä bänep nadäj bäräpnin u yäpmäjkañ
 Anutu-ken butewaki man, ämatä täga yäjähänañi
 nämo, uterak yäjähäj nimik täyak. 27* Ude täñirän
 Anutu, äma täjo bänep kañpäñ nadäwanitä Kudupi
 Munapik täjo nadäk u kawän tägak täyak. U imata,
 Munapiktä Anutu täjo nadäk ugän iwatpäñ Anutu
 täjo kudupi ämawebeniye nin täñkentäj nimikta
 Anutu-ken yäjapik man yäk täyak.

Anutu täjo bänep iron u täñpipinañi nämo

28* Unita nin nadäkamäj; Ämawebe Anututa
 gäripi nadäk täkañ, ämawebe Anututä iniken
 gärip terak yämagut päbä yepmañpani u jop
 yabäj äwaräkuk nämo täk täyak. Nämoïnik,
 Anututä ini täñpewän imaka kudup ahäj yämik
 täkañ u täñkentäj yämikta ude täk täyak. 29*
 U imata, kunum kenta kome nämo pewän
 ahäjnumän-ken uken Anututä iniken ämawebeniye
 u nadäj yämiñkuk. Täñkañ ämawebe u Nanaki
 unitäjo täktäk udegän täñpeñ kuñatta iwoyäjpäñ
 yepmañkuk. Ude täñkuko unita nanak ämawebe
 mäyap irirä Jesutä u bämopi-ken noripaki intäjukun
 ahäwani ude it yämiñkukotä it täyak. 30 Täñpäñ

* 8:27: Sam 139:1; 1Ko 4:5
 1:18; Hib 1:6

* 8:28: Efe 1:11

* 8:29: Kol

ämawebe yäput penpäñ inita iwoyänjkuko u yämagut päbä yepmanpäñ siwoñi ämawebenaye yän yäntären yämiñkuk. Täñkañ ämawebe siwoñi ämawebenaye yän yäntären yämiñkuko unitä irit täga kañ-ahäneñta iniken wäpi biñam yäniñ kireñkuk.

31 * Täñpäkañ Anututä ude täk täyak unita jide yäne? Anututä täñkentän nimiñirän netätä iwan täñ nimiñpäñ täga täñpän waneñ? Kubätä täga nämo! 32 * Anututä kudän inide kubä täñ nimiñkuko u nämo nadäkañ? U nin kudup täñkentäta iniken nanaki-inik u nämo iyap täñpäñ iniñ kireñpewän äpuko unita ñode bureni täñ nimek; U orañ nimiñpäñ nanaki nimiñkuko ukät imaka kudup bureni-inik api nimek! 33 * Unita Anututä ämawebe inita iwoyänjkuko u man käbeyä-ken mominita yänpäñ netätä äma uwä siwoñi nämo yän täga yäntären yämek? Ude nämo! Anututä ini ämawebe unita siwoñi ämawebe yän yäntären yämiñkuko unita täga nämo! 34 * Ba netätä Anutu täño kudupi ämawebe u geñita biñam täñput yän yäntären yämek? Kubätä täga nämo! Imata, Kristo Jesu ninta yänpäñ kumbuk. Täñkañ kumbani-ken nanik yäpmän päñaku kodak tewani unitä apiñowä Anutu nan keru bure käda itkañ nin täñkentän nimikta iwet yabäk täyak unita ude täga nämo. 35 Eruk Kristotä nadän nimikinik täk täyak upäñ imatäken kubätä täga duñ-wenpäñ nipmanjirän Kristo u inigän nin niningän api itne? Nadän-bäräp ba komi nadänero unitä täga duñ-wenpäñ nipmanjek? Ba Jesuta yänpäñ ämatä waki

* 8:31: Sam 118:6 * 8:32: Jon 3:16 * 8:33: Ais 50:8 * 8:34: Sam 110:1; Apos 7:55-56; 1Jo 2:1

täj niminejo ba nakta jop irit unitä täga? Ba jäwäri-inik itne ba umuri gänäj itnero unitä täga täjpek? Ba ämatä kumäj-kumäj nidäpnayäj tänejo unitä täga duj-wenpäj nipmaņpek? Nämoinik! ³⁶ * Bureni, Anutu täjo man kudäntä imaka bäräpi udewani ahäj nimik täkaņ unita ŋode yäjahätak;

*Nin gäkņo ämawebekaye itkamäj unita kadäni kadäni ninken nanik mäyap nidäpmäk täkaņ.
Ba nibäņirä tom nakta däpmäk täkaņ ude täk täkamäj.
Sam 44:22*

³⁷ * Upäņkaņ Jesu iron pähap täj nimiņkuko unitä täjkentäj nimiņirän bäräpi u ba u ahäj nimik täkaņ unitä bänep nadäk-nadäknin täga nämo täjpäñ wanej. Nämoinik! Nin iwan u kudup irepmit-inik täk täkamäj. ³⁸⁻³⁹ Unita nadäkinik ŋode täyat; Imaka kubätä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga ukät-pipinaņi nämo. Nämoinik! Anututä nadäj nimikinik täjpäj Ekäninin Jesu Kristo nimiņkuko unita kumäj-kumäj ba irit, aņero ba mäjo wära kehäromi nitek u, imaka apiņode ahäj nimik täkaņ ba imaka kämi ahäkta yäwani u, ba imaka imaka kehäromi nitek u, ba imaka kunum terak nanik ba kome gänäj nanik ba imaka ätu kome pähap terak ittäj kukaņ, imaka udewani unitä Anututä ninta nadäj nimikinik täk täyak u täga tenpipinaņi nämo.

9

Poltä iniken äbotta butewaki pähap nadäj kuk

* 8:36: 2Ko 4:11 * 8:37: Jon 16:33

1-2 Notnaye, ɲode täwera nadäwut; Juda ämawebenaye unita yänpäj näk kadäni kadäni bänepnatä butewaki nadäwätäk pähap bumta täk täyat. U jop nämo yäyat. Nämo, näk Kristo täño äma unita manna u bureni-inik yäj nadäwut. Ba Kudupi Munapiktä bänep nadäk-nadäkna kaɲ-iwarirän unita bänepnatä näk man bureni täwetat yäj nadätat. ³ * Butewaki! Näk jide tänpäj nägät moräknaye, Isrel ämawebe äbot u täɲkentäj yämiɲira Kristota biɲam kaɲ täneɲ? Kristota biɲam täɲput yäjnpäj bänepna kädäp ijik täyak u ɲode; Anutu täño kokwawak näkä terak ärowänkaɲ Kristo täño iwan äworeɲpäj guɲ ude irira Isrel ämawebenayetä näkɲo kome kaɲ yäput! yäj nadäk täyat. ⁴ * Isrel ämawebe uwä äbot jopi nämo, Anututä nanak ämawebenaye yäjnpäj iwoyäjnpäj yepmaɲkuk. Ude täɲkaɲ Ekänitä iniken mebäri yäjahäjnpäj yäwetkuk. Tänpäj ämawebe ukät topmäk-topmäk kubägän tänpäj бага man yämiɲpäj Anutu iniɲoret kädet siwoɲi u yäwetpäj yäwoɲärenkuk. Täɲkaɲ imaka säkgämän säkgämän täɲ yämikta yäjkehäromtak man yäwetkuk. ⁵ * Tänpäkaɲ äbot uwä oranin wäpi biɲam ikek bian itkuɲo unitäño äbekiye oraniye. Kristo uwä komegup ikek uken naniktä ahäjnkuk. Uwä Anutu bureni-inik, imaka kuduptagän täño intäjukun irirän wäpi biɲam tärek-täreki nämo iniɲoret täkäna! U Bureni!

⁶ * Tänpäkaɲ apiɲo Isrel äbot u äbot gägäni kubä ude itkaɲ unita ɲode täga yäne ba nämo? Anututä yäjkehäromtak man bian yäwetkuko uken bureni

* 9:3: Kis 32:32 * 9:4: Kis 4:22; Lo 7:6, 14:1-2 * 9:5: Mat 1:1-16; Jon 1:1; Rom 1:25 * 9:6: Nam 23:19; Rom 2:28

nämo pewän ahänkuk? Nämo, ujeta nämo yäyat! Imata, Isrel ämawebe, Jekop täño tawanken nanik päke u kuduptagän Anutu täño nanakiye bureni, inita biñam itta yäwani nämo. ⁷* Ba udegän, Abraham täño äbotken nanik u kudup u Abraham täño oraniye bureni ude nämo itkañ. Nämo, Abraham täño oraniye mäyap upänkañ Anututä Abraham ñode iwetkuk; Yänkehärom tañkuro ude, orañkaye ahänayän takañ u yäpmän daniñpäñ nanaka Aisak täño tawañ terak nanik u yabäwa orañkaye bureni api täneñ. ⁸* Täñpäkañ man unitä mebäri ñode niwoñaretak; Ämawebe Abraham täño tawanken nanik u kudup Anutu täño oraniye bureni-inik ude nämo itkañ. Nämo, oraniye bureni-inik uwä Anututä yänkehäromtak man Abraham iwetkuko uterak ahänkuño ugän. ⁹* Eruk Anututä Abraham yänkehäromtak man iwetkuko u ñode; Kadäni näkä nadätat-ken uken Sara nanak bäyañpäñ iñirirän äneñi api äbet yän iwetkuk.

¹⁰* Täñpäkañ ugän nämo. Rebeka imaka, nanak yarä bäyañkuk. Täñpäñ nanak yarä bäyañkuko u nani Aisak, oranin pähap u kubägän. ¹¹⁻¹²* Täñpäkañ Anutu iniken gärip kadäni kadäni iwatpäñ täk täyak udegän iwatpäñ äma inita biñam yäpmän daniñpäñ yepmak täyak. Ämawebe epän täktäki terak nämo yäpmän danik täyak. Nämo, initägän äma yäpmän daniñpäñ iwoyäk täyak. Unita nanak yarä u kädet waki ba täga nämo täñkañ Rebeka koki-ken pen irirän Anututä Rebeka ñode iwetkuk;

* 9:7: Stt 21:12 * 9:8: Gal 4:23 * 9:9: Stt 18:14 * 9:10:
Stt 25:21 * 9:11-12: Stt 25:23

*Nanak intäjukun nanik uwä mäden nanik täño epän
watä ämani ude api irek yäj iwetkuk. Stt
25:23*

13 * Unita Anutu täño mantä ñode yäyak;

*Näk monäni Jekopta nadäj imikinik täñkañ tuäni
Isota mäde ut imiñkut. Mal 1:2,3*

14 Unita jide yäne? Anututä ude täk täyak uwä kädet
siwoñi nämo täk täyak? Ude nämo! 15 Unita Anututä
Moses ñode iwetkuk;

*Näkä äma kubäta bänep iron täñ imayäj nadäñpäñä u
bureni täñ imet.*

*Ba äma kubäta butewaki nadäj imayäj nadäñpäñä u
butewaki nadäj imiñpäñ orañ imet. Kis
33:19*

16 * Unita ñode nadäna; Anututä äma täño gärip
ba unitäño täktäk terak nämo yäpmäj daniñpäñ
yepmak täyak. Nämo, Anututä iniken nadäk-
gärip tawañ uterak iwatpäñ kubä kañ-korekta
nadäñpäñä udegän täk täyak. 17 * Unitäño wärani
kubä Anutu täño man kudän täwani terak pätak
u ñode; Anututä Isip kome täño intäjukun äma
Fero ñode iwetkuk; Mebäri ñode unita nadäj
gamiñira intäjukun äma wäp biñam yäpmäñpäñ itan;
Gäkä terak kehäromina kwawak pewa ahäñrän
biñam nadäñpäñ ämawebe wäpna biñam komeni
komeni api yäjahäj yäpmäj kuney yäk. 18 *

* 9:13: Mal 1:2-3 * 9:16: Efe 2:8 * 9:17: Kis 9:16 * 9:18:
Kis 4:21, 9:12; Kis 14:4

Unita manbiŋam unitä ɲode niwoŋäretak; Anututä äma kubä kaŋ-korekta nadäŋpänä u udegän täŋ imek. Täŋkaŋ Anututä äma kubä bänep nadäk-nadäki täŋpipiŋ imayän nadäŋpänä iniken nadäk-gärip ugän iwatpän udegän täŋpek.

¹⁹ Täŋpäkaŋ in kubätä man u nadäŋpän ɲode käwep näwerek; Netätä täga kehärom taŋpän Anutu täŋo nadäk-gärip tawaŋ u täga irepmirek? Täga nämo upän imata äma nin ätu momininta kokwawak nadäŋ nimik täyak? Anutu ude uwä siwoŋi nämo täk täyak yän näwerek. ²⁰* Täŋpäkaŋ yänjabäk udewani ämatä täga yänaŋi nämo. Gäk äma jidewani unita Anutu ude goret täyan yän iweren? Ude yäweno u ɲode bumik; Käbotinik kubätä äma u täŋpeko u ɲode täga iwerek? Gäk imata näk goret ude tän? ²¹* Ude nämo! Äma käbot täŋpani kubätä iniken gärip iwatpän gän yäpmänpän käbotinik yarä täŋpek. Kubä säkgämän, äŋnak-äŋnak täkta. Täŋkaŋ kubäwä jiraŋ pekta täŋpek. Ude täŋpeko unita goret täyak yän täga yäwen? Nämoinik!

²² Täŋpäkaŋ Anututä täŋkuko u udewanigän. U iniken kokwawak kwawak pewa ahänjirän kehäromina kaŋpän nadäwut yänpän ɲode täŋkuk; Käbot kokwawaki yäpmäkta biŋam täkaŋ uwä bäräŋeŋ täŋpän wanaŋipän kadäni kəroŋi kehärom taŋpän kwikinik it yäpmän äbuk. ²³* Täŋpäkaŋ udegän, iniken bänep iron tägagämäninik u kwawak pewän ahäkta käbot butewakini yäpmäkta biŋam täkaŋ uterak ironi u piŋ yäbatkuk. Täŋpän ämawebe uwä irit täga, wäp biŋam ikek

* **9:20:** Ais 29:16, 45:9 * **9:21:** Jer 18:6 * **9:23:** Rom 8:29; Efe 1:3-12

u yämikta bian yäpmäj danıñpäj yepmañkuk.
 24 Täğagämän kubä! Ämawebe u uwä nin Anututä ini nimagutkuko u. Täñkañ ämawebe nin Juda äbotken nanik ugän nämo, guñ äbotken nanik imaka, bok nimagutkuk. 25 Unita guñ äbotta nadäñpäj Anututä profet Hosea meni-ken ñode yäñahäñkuk;

Näk ämawebe näkño äbotken nanik nämopäj Näkño ämawebenaye yäj api yäweret.

Ude täñkañ ämawebe nadäñ yämikinik nämo täñkuro unita bänepna gämäni yäj api yäweret. Hos 2:23

26 *Täñpäkañ bian äma äbot u Näkño äbot nämo yäj yäwetkut. Eruk kome ude yäwetkut-ken ukengän ñode api yäweret; In Anutu irit mähemi näkño nanaknaye yäj api yäweret. Hos 1:10*

27 *Täñpäkañ Aisaiatä udegän Isrel ämawebeta nadäñpäj man ñode yäñahäñkuk;*

Isrel ämawebe mäyap, mobä jirañ ume terak nanik ude ahäj uyınayäj täño upäñkañ uken nanik yarä-gänpäj api yämaguret.

28 *U imata, Ekänitä komen ämawebe manken yepmañpäj bäräñeñ api täñpän wañ moreneñ. Ais 10:22,23*

29 *Täñpäkañ unitagän yäñpäj Aisaiatä man kubä pen ñode yäkğän täñkuk;*

Ekäni kehäromi mähemitä ämawebe yerita yäñpäj yarägän nämo yepmañkuk yäwänä Sodom

*Gomora paot moreŋkuŋo ude paot morenam.
Ais 1:9*

Isrel äbottä Anutu mäde ut imiŋkuŋ

³⁰* Eruk man päke ŋonitäŋo mebäri jide? U ŋode; Äma guŋ äbotken nanik Anutu iŋamiken siwoŋi itta epäni nämo täŋpanipäŋ Anututä siwoŋi ämawebe yäŋ yäntären yämiŋkuk. Yäntären yämiŋkuko uwä nadäkiniki unitagän yäŋpäŋ. ³¹* Täŋ, Isrel ämawebe uwä Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe itta komi epän terak Moses täŋo бага man iwatna yäŋŋat täŋpä waŋkuŋ. ³²* Mebäri ŋodeta täŋpä waŋkuŋ; U Anututä yäpän-siwoŋ tawäpäŋ yepmaŋpekta nadäkiniki Anutu terak nämo peŋkuŋ. Nämo, iniken komi epäni uterak Anutu iŋamiken siwoŋi ämawebe api itne yäŋ nadäŋkuŋ. Butewaki, u mobä pähap uterak jänani yäputkaŋ maŋkuŋo bumik. ³³* Mobä unita Anutu täŋo man kudän täwani kubä ŋode pätak;

*Nadäkaŋ? Näk mobä kubä ämatä jänani yäputta
Jerusalem komeken peŋkut. Uterak jänani
yäputkaŋ api maŋdäpneŋ yäk.*

*Täŋpäkaŋ äma kubätä unita nadäkinik täŋpayäŋ täko
uwä nadäkiniki täŋo bureni yäpmäkta pära
nämo api täŋpek. Ais 8:14, 28:16*

10

¹ Unita notnaye, näk bureni ŋode täwera nadäwut; Juda ämawebe, näkŋaken äbotnaye uwä Anututa biŋam kaŋ irut yäŋpäŋ bänepna kädäp

* **9:30:** Rom 10:20 * **9:31:** Rom 10:2-3 * **9:32:** Ais 8:14

* **9:33:** 1Pi 2:6; Rom 10:11

ijinjirän Anutu-ken yänapik man yäk täyat. ² Unitäño täktäki u nadäkinik täyat. U Anutu iwatta epäni tañi täk täkañ upänkañ kädet Anututä gäripi bureni nadäk täyak u nämo nadäwä tärek täkañ. ³ Anututä kädet iwatpäñ siwoñi ämawebe yän yäntären nimik täyak u nämo nadäwä tärewäkañ iniken kehäromi terak Anutu inamiken siwoñi ämawebe itta epäni täñpäñ kuñatkuñ. Täñkañ kädet Anututä iwatpäñ ämawebeta siwoñi ämawebe yän yäntären yämik täyak u mäde ut imiñkuñ. ⁴ * Kädet uwä Kristo. Kristotä äbänpäñ бага man terak Anutu inamiken siwoñi irit täño kädet u däpmän tärenpäñ kädet kodaki kubä pewän ahänjuk. Uwä ñode; Ämawebe nadäñ imikinik täk täkañ u kudup Anututä siwoñi ämawebe yän yäntären yämik täyak.

Kuduptagän Anututa biñam täga tänañi

⁵ * Täñpäkañ бага man iwatpäñ Anutu inamiken siwoñi irit kädetta Mosestä ñode kudän täñjuk; Äma kubätä jukuman бага man terak pätak u iwarayän täko uwä бага uterak irit kehäromita biñam api täñpek. ⁶ * Mosestä бага man iwattiwatta ude yänjukopän nadäkinik kädet iwatpäñ Anutu inamiken siwoñi itta man kubä ñode pätak; Injin-tägän ñode yäneñta; Kunum gänañ netätä täga äronpäñ Kristo imagut yäpmän äpek? Ude nämo yäneñ! U äpuko uba! ⁷ Ba ñode imaka yäneñta; Netätä kumbani yotpärare-ken täga äpmonpäñ Kristo kumbani-ken nanik imagut yäpmän abek? Ude imaka, nämo yäneñ. U akuñkuko uba!

* **10:4:** Mat 5:17; Jon 3:18 * **10:5:** Rom 7:10; Gal 3:12 * **10:6:** Lo 30:12-14

⁸ Ude nämo, man unitäño kukņini u ŋode kudän täwani; Anutu täño man u dubinjin-ken itak. U mejin-ken ba bänepjin-ken itak u. Täñpakañ man uwä nadäkinik pewä ahäk-ahäk man bureni nintä yäñahäk takamäñ ubayäñ. ⁹ Bureni, mejintä Jesu u Ekäninin yäñ yäñahäñit, bänepjintä Anututä Jesu kumbani-ken nanik yäpmäñ akuñkuko unita nadäkinik täñ iminjirä Anututä ini api tämagurek. ¹⁰ U imata, bänepnintä Jesuta nadäkinik täñitna Anututä siwoñi ämawebe yäñ yäñtäreñ nimik täyak, ba menintä nadäkiniknin u yäñahäñitna inita biñam nimagut täyak. ¹¹ * Man unita Anutu täño man mujipi kubä ŋode kudän täwani; Äma kubätä unita nadäkinik täñpayäñ täko uwä nadäkiniki täño bureni yäpmäkta pära nämo api täñpek. ¹² * Täñpakañ man unitä ämawebe äbot terak nämo yäpmäñ danik täyak. Juda äbotken nanik ba guñ äbotken nanik u tägagän. Ekäni kubä unitägän ämawebe kudup-tagän täño Ekäni. Unita ämawebe netätä Ekäni täñkentäñ nimi yäñ yäñpäñ yäñapik täkañ unita iron säkgämän täñ yämik täyak. ¹³ * Unitawä Anutu täño mantä bureni ŋode yäñahätak; Netätä Ekäni täñkentäñ nam yäñpäñ gera yäk täkañ uwä Ekänitä inita biñam api yämagurek.

¹⁴ Upäñkañ Ekänita nadäkinik nämo täneño uwä jide täñpäñ täñkentäkta gera yäneñ? Ba unitäño manbiñam nämo nadäneño u jide täñpäñ Ekänita nadäkinik täneñ? Ba äma kubätä manbiñam u nämo yäñahäweko uwä jide täñpäñ manbiñam u nadäneñ? ¹⁵ * Ba manbiñam yäñahäkta äma

* 10:11: Rom 9:33

* 10:12: Apos 15:9

* 10:13: Jol 2:32

* 10:15: Ais 52:7

kubä nämo tewä kweko uwä netätä manbiñam yäñahäñirän nadäneñ? Täñpäkañ manbiñam yäñahäwani unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Äma manbiñam tägagämän yäpmäñ äbäk täkañ unitäño kuroñi säkgämän yäñ yäwut!

¹⁶* Upäñkañ waki! Juda ämawebe kuduptä Manbiñam Täga u nämo iyap tañpäñ inñitkuñ, kubäkubätägän. Unita Aisaiatä ñode yäñkuk; Ekäni, manbiñam yäñahäñitna netätä nadäwän bureni täñkuk?

¹⁷* Unita nadäkinik burenita ñode yäna; Manbiñam yäñahäñirä nadäk täkañ unitä nadäkinik pewän ahäk täkañ. Täñkañ manbiñam jopi kubä nämo, Kristo täño manbiñam u. ¹⁸ Upäñkañ Juda äma u jide? Manbiñam uwä nämo käwep nadäñkuñ? Nämo, u nadäñkuñ! Anutu täño mantä unita ñode yäyak;

Mani kotäktä komeni komeni kuñjarirän ämawebe kuduptägän nadäñkuñ. Sam 19:4

¹⁹ Eruk, näkño yäñyabäk kubä pen ñode; Isrel ämawebe uwä guñ ämawebetä komeni yäpmäñpäñ Anututa biñam api täneñ yäñ nämo käwep nadäñkuñ? Nämo, u nadäñkuñ! Unita bianä Anututä Moses meni-ken ñode yäñkuk;

Juda äbottä näkken äneñi äbut yäñ nadäñpäñ ämawebe äbot nämo täñpani, guñ äbot kubäta iron api täñ yämet yäk.

Ude täñjira Juda äbottä kañkañ bänepi wawäpäñ ninta täñ niminañi yäñ api nadäneñ. Lo 32:21

* **10:16:** Ais 53:1; Jon 12:38 * **10:17:** Jon 17:20

²⁰ Tãñpäkañ Moses tãño man u yãñ-kentãñpäñ Aisa-iatä kwawakinik ñode yãñahãñkuk;

Äma näka nämo yãñ-wäyäkñewani u ahãñ yãmiñpäñ yãmagurira nabãñkuñ. Ais 65:1

²¹ Tãñpäkañ Isrel ämawebeta yãñpäñ Anututä ñode yãkgän tãñkuk;

Ämawebe gwäki täpäni ärowani tãñ namik tãkañ u yãmagutta kepma käron ket kewatkañ it täyat. Ais 65:2

11

Anututä Juda äbot kudup nämo yepmanjuk

¹ * Unita jide nadäkañ? Anututä iniken ämawebeniye mäde ut yãmiñkuk? Nämoinik! Näk imaka, Isrel äma ba Abraham tãño nägät moräk kubä. Näk Benjamin tãño äbotken nanik unita Anututä Isrel ämawebe kuduhtagän mäde ut yãmiñkuk yãñ täga nämo yäne. ² Unita ñode yäwa; Ämawebe äbot nämo ahãñirä Anututä inita biñam yãñpäñ iwoyãwani unita mäde nämoinik ut yãmiñkuk. Jide? In Anutu tãño man kudän terak Elaija tãño manbiñam unita nämo nadäkañ? Elaija uwä Isrel ämawebe manken yepmakta yãñpäñ Anutu-ken ñode yãñapiñkuk; ³ * Ekäni, ämawebe ño gäkño profetkaye däpmãñ-pewä kumbäpäñ alta ganij oretta tãñpani u kudup wärämut tãñpä kuñkuñ. Tãñkuño profet morek-morek näk imaka,

* **11:1:** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * **11:3:** 2Kin 19:10,14

kumäñ-kumäñ nutnayäñ epäni täkañ. ⁴ * Ude yäñirän Anututä kowata jide iwetkuk? Ñode iwetkuk; Ude nämo! Ämawebe 7,000 ude näkñata biñam iwoyäñira uwä anutu jopi Bal unita gukut imäpmok nämo täñ imik täkañ yäk. Gäk kubägän nämo yäñ iwetkuk. ⁵ * Eruk, u udegän kadäni ñoken Juda äbot päke u gänañ nanik äbot täpuri Anututä ironita yäñpäñ inita biñam iwoyäñkuko itkañ. ⁶ * Ämawebe iwoyäñkuko uwä, iniken iron teragän iwoyäñkuk, ämawebe unitäño täktäkita yäñpäñ nämo. Nämo, täktäkita yäñpäñ iwoyäñkuko yäwänäku iron täñkuko uwä iron bureni nämo yäñ nadäktäkäne.

⁷ * Unita ñode yäna; Isrel ämawebetä Anutu injamiken siwoñi itta pipiri pähap täñkuñopäñ täñpä wanñuñ. Upäñkañ äbot uken nanik Anututä iwoyäñkuko u imaka bureni u kañ-ahäñkuñ. Täñpäkañ ätu päke uwä Anututä iniken mani u nadäka bänep nadäk-nadäki täñpipiñkuk. ⁸ Unita ñode kudän täwani;

Anututä bänep nadäk-nadäki täñpäñ guñ tañkuñ. Ais 29:10

Täñkañ dapuri täñpipiñpäñ jukuni yäpurän guñ tawäpäñ yepmañkuko it yäpmäñ abäkañ. Lo 29:4

⁹ * Täñpäkañ unitagän Devittä ñode yäkgän täñkuk;

Ärawa äñnak-äñnakitä buñeptä-yäñ däpmäñirän komi kañ nadäwut.

* 11:4: 1Kin 19:18 * 11:5: Rom 9:27 * 11:6: Gal 3:18
 * 11:7: Rom 9:31 * 11:9: Sam 35:8

*Bureni, äŋnak-äŋnakitä momi-ken yepmanpänkanj
kowata kanj yäput yäk.*

¹⁰ *Tänkanj dapuri tänpewän bipmänj utpänj bäräpitä ko-
tanj yäwarirän mädeni kanj muget yäpmänj kut.
Sam 69:22,23*

Anututä guŋ äbot yämagutta man

¹¹ * Man ude pätak unita jide? Isrel ämawebetä Jesu mäde ut imiŋpänj mankuŋo u manpänj makinik täŋkuŋ ba nämo? Nämo, ini wakiwaki täŋkuŋo unita Anutu täŋo yäpätägak epän bureni guŋ äbotken ahänkuk. U ahänkuko uwä mebäri ŋodeta; Isrel äbottä ninta täŋ niminaŋi täŋkuk yän nadänpänj äneŋi Anutu-ken äbäktä Anututä guŋ äbot yämagutkuk. ¹² U kawut! Isrel äbot täŋo wakiwaki unitä tänpewän imaka tägagämän kubä komen ämawebe kudupta ahänj yämiŋkuk. Bureni, iron Isrel äbottä mäde ut imiŋkuŋo unitä guŋ äbotken nanikta täŋkentäk pähap ahänkuk. Eruk, Isrel täŋo wakini terak imaka tägagämän kubä ahänkukopänj Juda äma äneŋi bänepi äyänutpänj Anutu-ken kukta yäwani u kudup Anututa biŋam tänayänj täkanj-ken uken Anututä iron pähap jidewani upänj api pewän ahäwek?

¹³ Eruk, guŋ äbotken nanik nadäkinik täŋpani, in man ŋo täwera nadäwut; Anututä guŋ äbot täŋo aposoro ude itta yänpänj naniŋ kireŋkuko unita nadäwa ärowani täŋpöpänj oretoret täyat. ¹⁴ Guŋ äbot inken epän ude täŋpapänj nägät moräknaye ätutä kanjanj koki wawäpänj bänepi äyänutpänj Anu- tuta biŋam kanj täŋput yän nadätat. ¹⁵ Täŋ, Anu- tutä ämawebe äbot u mäde ut yämiŋkuk-ken uken

* **11:11:** Apos 13:46; Rom 10:19

ämawebe gägäni Anutu täño iwan ude itkuņopāņ Anututä inikät bänep kubägän itta yämagutkuk. Täņpākaņ Anututä Juda äbot u äneņi not täņ yämayāņ täko unita jide yäwet? U tägagämän-inik kubä, kumbanitä kodak täņpāņ äneņi akuneņo ude bumik. ¹⁶ * Unita man wārani kubä ñode täwera nadāwut; Ketem intäjukun nanik epān kodakiken yāpmāņpāņ Anututa biņam peņ imineņ. Ude täneņo uwä epān uken nanik ketem u kudup Anututa biņam täneņ. Ba udegän, äma kubätä päya kubä täño jäwäri Anututa biņam iwoyäweko uwä kujari känani kudup u Anututa biņam täņpek.

¹⁷ * Täņpākaņ Isrel ämawebe uwä olip päya piwani kubä udewani upāņ Anututä känani ätu tokät täņpān kuņkuņ. Täņ, guņ äbotken nanik in uwä olip päya ägwäri täño känani udewani upāņ Anututä yāpmāņpāņ olip päya piwani täño känani tokät täņpān kuņkuņo u komeni-ken yāpurärätkuk. Yāpurärätkuko unita olip päya täga unitäño umenitä känani, iniken ba in yāpurārani uterakgän tepmāņ towiņirän säkgämän it täkaņ. ¹⁸ * Upāņkaņ känani madāņ täņpä kwani unita nadāwä äpāni täņpāpāņ injinta nadāwä ärowani nämo täneņ. Nämo inik, in känanitä jäwärita nämo towik täyak. Nämo, jäwäritä ume yāpmāņkaņ känani in tepmāņ towik täyak.

¹⁹ Täņpākaņ inä ñode käwep yāneņ; Anututä olip päya känani madāņ täņpān kuņkuņo u komenita nin yāpurärätta nadāņpāņ madāņkuk. ²⁰ * Bureni, Anututä ude täņkuko upāņkaņ Anututä kädet ude täņkuko unitäño mebäri ñode; U nadäkinik nämo

* **11:16:** Nam 15:17-21; Ese 44:30 * **11:17:** Efe 2:11-19

* **11:18:** Jon 4:22 * **11:20:** Rom 12:16

täŋkuŋo unita madäŋ täŋpän kuŋkuŋ. Täŋpäkaŋ inä nadäkinikjinta yäŋpäŋ tämagut päbä yäpurärätkuk. Unita täga itkamäŋ yäŋkaŋ biŋam nämo yäneŋ. Nämo, umuntäneŋ! ²¹ Imata, Anututä Juda nanik, olip päya täŋo känani bureni ude nämo yabäŋ ko-reŋkuko unita in ärowani kudän ude täŋpawä in udegän nämo api tabäŋ korewek. ²² * Unita Anutu täŋo täktäkita ket nadäneŋ; Anutu u bänep kwini kädet bok, komi kädet bok täk täyak. Unitäŋo mebäri ŋode; Ämawebe mäde ut imik täkaŋ uwä komi epän kädet terak yämagut täyak. Täŋpäkaŋ in orakoraki terak pen kuŋarirä Anututä api oraŋ tamik täŋpek. Täŋ, inä ude pen nämo kuŋatnayäŋ täŋo uwä in imaka, api tokät täŋpän kuneŋ. ²³ Täŋpäkaŋ Juda äbot madäŋ täŋpän kuŋkuŋo uwä nadäkinik pewä putärewni u äneŋi täŋkehärom tänayäŋ täŋo uwä Anututä äneŋi yäpmäŋ päbä ku-jarini terak api yäpurärärek. U tänaŋi nämo yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo, Anututä äneŋi täga api yäpurärärek. ²⁴ Imata, guŋ äbotken nanik inä olip päya ägwäri täŋo känanipäŋ tokät päbä olip päya piwani terak nämo yäpurärätñaŋipäŋ yäpurärätkuk. Upäŋkaŋ Juda nanik uwä olip päya piwani unitäŋo känani tokät täŋpän kwani unita Anututä äneŋi täga yäpmäŋ päbä iniken kujari uterak pidämigän yäpurärärek.

Anututä Juda äbot kudup api yämagurek

²⁵ * Eruk notnaye, man kubä käbop itkuko unitäŋo mebäri nämo nadäŋkaŋ injinta nadawä ärowani täneŋo udeta täwera ket nadawut; Man

* 11:22: Jon 15:2,4; Hib 3:14
Jon 10:16

* 11:25: Rom 12:16; Luk 21:24;

uwä ɳode; Isrel ämawebe bänep nadäk-nadakitä Anutu täño man nadäkta mäde ut imiŋkuŋo u pen inidegän nämo api it yäpmän kuneŋ. Nämo, Anututä guŋ ämawebe udetä näka biŋam kaŋ täŋput yän nadäk täyak u täreŋirän Isrel ämawebe täño bänep nadäk-nadäki u äneŋi api pirärewek. ²⁶ * Kädet uterak Anututä Isrel ämawebe kudup äneŋi inita biŋam api yämagurek. Unita Anutu ini meni-ken nanik man kudän täwani ɳode pätak;

Waki keri-ken nanik yämagurani äma kubä Saion komeken nanik api äbek.

Äbäŋpäŋ Jekop täño äbottä näka peŋawäk täŋpani u yäpän-siwon tawäpäŋ api yepmaŋpek.

²⁷ *Täŋkaŋ momini peŋ yämayän täyat-ken ugän ämawebe-kät topmäk-topmäk kubägän u api täŋpet yäk.* *Ais 59:20,21, 27:9*

²⁸ Eruk, Isrel ämawebe u Manbiŋam Täga u nadäkta bitnäŋkuŋo unita Anutu täño iwan ude äworeŋkuŋ. Ude täŋkuŋo unitä guŋ äbot ämawebe in täŋkentän tamiŋkuk. Upänkaŋ yäput peŋpäŋ Anututä ämawebe u inita biŋam iwoyän yepmaŋkuko unita yänkehäromtak mani oraniye yäwetkuko unita yänpäŋ pen nadän yämik täyak. ²⁹ Imata, Anututä äma inita biŋam yäpmän daniwekopän äneŋi mäde täga nämo ut yämek. Ba imaka tägatäga yäniŋ kirewekopän äneŋi täga nämo yäyomägarek. ³⁰ Täŋpäkaŋ guŋ äbot ämawebe inä bian Anututa peŋawäk täŋ imik täŋkuŋopän apiŋo Isrel äbottä täŋirä in uwä Anutu

* **11:26:** Mat 23:39; Sam 14:7

täño butewakini yäpmpäpän itkañ. ³¹ Täñpäkañ Isrel ämawebe imaka, Anutu täño man peñawäk täñkuñopän Anutu täño butewaki intä yäpuño udegän yäpmäkta yäwani. ³² * Unitäño mebäri u ñode; Anututä butewakini ämawebe kudup terak kwawak pewän ahän yämikta nadänkuko unita ämawebe kuduptä peñawäk täño topmäk-topmäk terak itta yäniñ kireñkuk.

Anutu iniñoret tākāna!

³³ *Yäke! Anutu täktäki ba nadäk-nadäki gwägu ude tokñek pätak, äpmonñpani pähap! U inide kubä tāk täyak.*

Unitäño nadäk tawañ mebäri nadäna tärenañi nämo ba unitäño täktäki netätä kañpäñ nadäwän tärenañ?

³⁴ * *Äma netätä Anutu täño nadäk u kañpäñ nadäwän tärewek? Ba äma netätä jukuman täga iwerek?*
Ais 40:13

³⁵ *Ba äma netätä Anututa imaka kubä intäjukun iniñ kirewänkañ unita yänpän Anututä kowata imek?*
Jop 41:11

³⁶ * *Nämoinik! Anututä ini-tägän imaka imaka täñpewän ahänkuño unita imaka imaka unitäño mebäri bureni-inik itak.*

Imaka imaka u kudup inita biñam itkañ.

Unita wäpi biñam peñyäñek ikek ärowani pen pat imiñ yäpmpän kuyon! U Bureni.

* **11:32:** Gal 3:22; 1Ti 2:4 * **11:34:** Ais 40:13; 1Ko 2:16

* **11:36:** 1Ko 8:6

12

Gupnin Anututa ärawa ude iniñ kirene

¹ * Eruk notnaye, Anututä butewaki pähap nadäñ niniñkuko unita ñode peñ täwetat; Kome terak it yäpmäñ kunayäñ täño udegän in gupjin irit kuñat-kuñatjin kudup Anututa biñangän ärawa ude iniñ kirek täkot. Täñkañ kudupigän itkañ kädät Anututä ini gäripi nadäk täyak ugän iwatpäñ täneñ. Kudän udewanitä Anutu iniñ oretoret kädät bureni täyak. ² * Täñkañ komen äma täño irit kuñat-kuñat kädettä äneñi tämagureko udetä nadäñ täpäneñpäñ kuñatneñ. Täñkañ bänep nadäk-nadäkjin piräreñirä Anututä nadäk kädät kudupi kubä kañ täwoñärewän. Ude täñjirän irit kuñat-kuñatjin udegän kodakigän kañ ahäwän. Ude täñkañ Anutu täño nadäk kädät, imaka täga, siwoñi-inik, Anututä ini gäripi nadäk täyak ude nadäwä tärewäpäñ täga api iwatneñ.

³ * Täñpäkañ Anututä orakorak naminñkuko uterak jukuman in kubäkubätä nadäkta ñode täwera nadäwut; Injinta nadäwä ärowani-inik nämo täneñ. Nämo, Anututä nadäkinik in kubäkubäta tamani uterak nadäk ba kehäromi jide injitkañ u ket kañpäñ nadäwä tärewäpäñ uterakgän kuñat täkot. ⁴ * Imata, äma nin gupnin kubägän upäñkañ gupnin täño moräki moräki mäyap itkañ uwä epän mebäri inigän inigän täk täkañ. ⁵ * Udegän äbot täñpani nin imaka, ämawebe mäyap itkamäñ upäñkañ Kristo terak gupnin täño moräki moräki

* **12:1:** Rom 6:11,13; 1Pi 2:5; Jon 4:24 * **12:2:** Efe 4:23; Efe 5:10,17 * **12:3:** 1Ko 12:11; Efe 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12 * **12:5:** 1Ko 12:27; Efe 4:25

ude, yäpurärätpäj kubägän itkaŋ täŋkentäk kowata kowata täkta yäwani. ⁶ * Unita Anututä nin kubäkubäta orakoraki terak nadäk mebäri mebäri iron ude nimiŋkuk. Iron unita nämo iyap täne. Nämo, äma kubä Anutu täŋo meni jinom yäpmäŋpäj yäŋahäkta iron imani uwä nadäkiniki jide päreko uterakgän yäŋahäk täŋpek. ⁷ Ba äma kubä äbot täŋpanita watä epän täŋ yämikta iron imani uwä udegän täŋ yämek. Ba äma kubä Anutu täŋo man kädet yäwetpäj yäwoŋärek täkta iron imani uwä epän u täŋpek. ⁸ * Ba äma kubätä äma bänepi täŋpidäm takta iron imani uwä udegän täŋpek. Ba äma kubä äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta iron imani uwä iron taŋi täŋ yämek. Täŋpakaŋ äma kubätä ämawebe täŋo intäjukun ude itta iron imani uwä gwäk pimiŋpäj yabäŋ yäwat epän säkgämän täŋpek. Ba äma kubä ämawebeta butewaki nadäŋ yämikta iron imani uwä bänep oretoret terak täŋkentäŋ yämiŋtäŋ kuŋarek.

Äbot täŋpani täŋo irit kuŋat-kuŋat

⁹ * Täŋpakaŋ iron täktäk kädet u bänep nadäk-nadäk ikek täneŋ. Jop gup-tägän nämo täneŋ. Täŋkaŋ kädet wakita taräki nadäŋpäj kädet täga u iŋit-inik täk täkot. ¹⁰ * Täŋkaŋ äbot täŋpani notjiyeta nägät moräknin yäŋ nadäŋpäj gäripi kowata kowata nadäk täkot. Ude täŋkaŋ in-jin äpani itkaŋ notjiye oraŋ yämik täkot. ¹¹ * Täŋpäj Munapik täŋo kädäp bänepjin-ken ijiŋirän

* **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8:** 2Ko 9:7 * **12:9:** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Amo 5:15 * **12:10:** 2Pi 1:7; Plp 2:3 * **12:11:** Apos 18:25; Rev 3:15

Ekänita yänpän epän kehäromigän täk täkot. ¹² * Tänpäkan Ekänitä bureni-inik api nimagurek yän nadäkinik täk täkan unita oretoret terak kuñat täkot. Täñkan bäräpi ahän tamäwä kwikinik it täkot. Tänpän Anutu-ken yänapik man yäkta gañani nämo täneñ. ¹³ * Tänpäkan Anutu täño kudupi ämawebe ätu ketem tuñumta wäyäkñek epän täk täkan u täñkentän yämik täkot. Ba äma yämagut yäpmän päñku yotjin-ken iron täñ yämikta pidämtak täkot.

¹⁴ * Tänpäkan äma ätutä waki täñ tamiñirä Anututä täñkentän yämikta yänapik täkot. Waki täñ yämikta nämo yänapineñ. Nämo, Anututä säkgämän täñ yämikta yänapik täkot. ¹⁵ * Täñkan äma kubätä imaka kubäta oretoret tänpänä ukät oretoret bok täk täkot. Täñ, äma kubätä konäm butewaki tänpänä ukät bok udegän täk täkot. ¹⁶ * Ude täñkan ämawebe-kät bänep kubägän tänpän kuñat täkot. Tänpän injinta nadäwä ärowani nämo tänpäpän epän äpani täkta nämo bitnäneñ. Ba injinta nadäknin ärowani nikek yän nämo nadäneñ.

¹⁷ * Tänpäkan äma ätutä kädet waki täwoñäreñirä kowata kädet waki terakgän nämo däpmän täreneñ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe kudup inamiken nadän dämiñpäñ siwoñigän kuñat täkot. ¹⁸ * Täñkan injin yänwawak tänpän ämik täkta nämo nadäneñ. Nämo, kadäni kadäni ämawebe-kät bänep kubägän tänpän itta epäni täk täkot. ¹⁹ * Unita notnaye, waki

* **12:12:** 1Te 5:17 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mat 5:44; Apos 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15:** Sam 35:13 * **12:16:** Rom 15:5, 11:20; Snd 3:7; Ais 5:21 * **12:17:** 1Te 5:15 * **12:18:** Mak 9:50; Hib 12:14 * **12:19:** Lo 32:35; Mat 5:39; Rom 13:4; 1Te 1:6-7; Hib 10:30

täj tamiñirä kowata waki nämoinik täñ yämineñ. Nämö, bäräpi u Anututa iniñ kireñirä iniken kokwawakitä kowata däpmäj tärewayäj yäñpäñä u ini api nadäwek. Unita Anutu täño man ñode kudän täwani; Ekänitä ñode yäyak; Kowata yämik-yämik uwä näkño epän. Kowata näkña api däpmäj tärewet yäk. ²⁰ * Waki nämö täñ yämiñkañ Anutu täño mantä yäyak udegän ñode täneñ;

*Iwankaye kubätä nakta iwäwä ketem imen,
ba umeta iwäwä ume imi näñpek.
Ude täñ imeno uwä iniken täktäki waki unita mäyäk
nadäwek. Snd 25:21,22*

²¹ Täñpäkañ irit kuñat-kuñatjinta watä nämö irirä kädet wakitä intäño kehäromjin yäpmäj äpehta. Ude nämö, kädet waki täño kehäromi yäpmäj äpähta kowata kudän täga upäj täk təkot.

13

Nin gapman gämori-ken it tākāna

¹ * Äma kuduhtagän gapman täño mani bu-ramineñ. U imata, Anututä nämö iwoyäweko uwä gapman kubä täga nämö irek. Gapman täño kehäromi uwä Anutu-ken nanik unita gapman komeni komeni yabäj yawat epän täñpäñ it yäpmäj kukañ uwä Anututä iwoyäñpäñ yepmanpani. ² Mebäri unita äma kubätä gapman täño man utpäñ imaka Anututä ini pewän ahawani u urek. Äma ude tək təkaj uwä kowata ini

* **12:20:** Snd 25:21-22; Mat 5:44 * **13:1:** Tai 3:1; Snd 8:15; Jon 19:11

yäpmäkta biŋam täkaŋ. ³ * Täŋpäkaŋ äma irit kuŋat-kuŋari täga uwä äma intäjukun it yämik täkaŋ unita nämo umuntak täkaŋ. Täŋ, äma kudän waki täk täkaŋ unitä uyaku umuntäneŋ. Unita in gapmanta täŋumun-umunkät nämo kaŋ kuŋatnayäŋ nadäŋpäŋä eruk imaka tägagänpäŋ täŋpeŋ kuŋat täkot. Imaka tägagänpäŋ täŋpeŋ kuŋarirä gapmantä in tabäŋirän api tägawek. ⁴ * U imata, gapman uwä Anutu täŋo epän watä äma, inta yäŋpäŋ iwoyäŋ tamani. Täŋpäkaŋ in waki täneŋo uwä gapmanta umuntäneŋ. U imata, kowata yämikta kehäromi jop nämo yämani. Nämo, uwä Anutu täŋo watä epän äma itpäŋ Anutu täŋo kokwawak äma waki täŋpani-ken pewä ahäkta yäŋ yämani. ⁵ Mebäri unita mani buramik-inik täneŋ. Täŋpäkaŋ komi nadäwet yäŋ nadäŋkaŋ unitagän umuntaŋpäŋ mani nämo buramineŋ. Nämo, bänepkatä gapman täŋo man buramik u kudän siwoŋi yäŋ nadäŋpäŋ mani buramineŋ.

⁶ Mebäri unita in takis moneŋ imaka, pek täkaŋ. Gapman uwä Anututä watä äma epän yäŋ yäminkuko u gwäk pimiŋpäŋ täk täkaŋ unita epäni täŋmeham takta takis moneŋ täga yäpneŋ. ⁷ * Unita in imaka yäwani udegän täŋ yämik täkot. Takis moneŋ yämikta yäwani unitawä takis moneŋ yämik täkot. Ba äma wäpi yäpmäŋ akukta yäwani uwä udegän wäpi yäpmäŋ akuneŋ. Ba oraŋ yämikta yäwani uwä udegän oraŋ yämineŋ.

Not täŋpäŋ bänep iron täk täkot

⁸ * Eruk, imaka kubä yäpneŋo uwä kowata

* 13:3: 1Pi 2:13-14; 1Pi 3:13 * 13:4: Rom 12:19 * 13:7: Mat 22:21 * 13:8: Mat 22:39-40; Jem 2:8

pengän däpmäj tärenej, kämi kañ pena yäj nämo yäneñ. Täñpäkañ bänep iron kowata kowata täñirä tärek-täreki nämo pärek. Kudän u uwä täga däpmäj tärenañi nämo. Nadäkañ? Äma kubätä bänep iron kädet bureni iwatpäñ kuñareko uwä бага man kudup buramiwani yäj täga iwetneñ. ⁹ Täñkañ бага man ñode kudän täwani; Kubokäret nämo täñpen. Gäk äma kumäj-kumäj nämo uren. Gäk kubota nämo täñpen. Gäk äma täño imaka kubä kañgärip nämo täñpen. Бага man u ба бага man ätu itkañ u kuduhtagäntä ñode yäwani; Gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta nadäwen. ¹⁰ * Nadäkañ? Äma bänep iron ikek kuñat täkañ uwä noriyeta waki nämo täñ yämik täkañ. Unita bänep iron täktäk kädet unitä бага man buramik-buramik kädet bureni täyak.

¹¹ * Eruk, kudän ude täñput yäj täwetat uwä mebäri ñodeta; In kadäni itkamäj-ken ñonita kañpäñ nadäñkañ kuñat täkot. U däpmon peñpäñ kodak irit kadäni. U imata, nadäkinik täñpäñ yäput peñpäñ it yäpmäj äbäñitna Anututä nin nimagutta kadäni keräp täyak. ¹² * Bureni! Bipmäj urani paorayäj täñirän kome yäñewayäj keräp täyak. Unita bipmäj urani täño täktäk u kudup peñ moreñpäñ wakikät ämik täkta täñtuñum täñpäñ peñyäjek gänañ kuñat täkäna. ¹³ * Nin kädet siwoñi iwatpäñ kuñat täkäna, kepma täño peñyäjek gänañ kuñat täkañ ude. Äñnak-äñnak kap tektek täñpäñ ume nañkañ täñguñguñ nämo täne. Täñkañ

* **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Efe 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jo 2:8; Efe 5:11, 6:11 * **13:13:** Luk 21:34; Efe 5:18

kubokäret ba kudän ätu ämatä nämo tänaŋi nämo täne. Ba ämik kokwawak man nämo yäne. ¹⁴ * Nämoinik, in Ekäni Jesu Kristopäŋ tek ude wädäwä ärowäkaŋ gup täŋo nadäŋ gärip waki u däpmäŋ tärekta epäni nämo täneŋ.

14

Nadäkiniki kwini ba kehäromita man

¹ * Äma kubä nadäkinik ikek upäŋkaŋ nadäkiniki uwä kwini, udewani mäde nämo ut yämineŋ. Nämo, not täŋ yämik täneŋ. Upäŋkaŋ man ätu täŋo mebäri kwawak nämo kudän täwani unita äma udewani-kät yäŋawät-awät nämo täneŋ. ² * U ŋodeta yäyat; Äma kubä nadäkiniki kehäromi u imaka kuduptagän nakta täga nadäwek. Täŋpäkaŋ äma kubä nadäkiniki kwini uwä ketem tomkät nakta täga nämo nadäwek. ³ * Täŋirän äma tom ketem kudup näŋpani unitä noripaki ketem tomkät nämo näŋpani unita nadäwän äpani täga nämo täneŋ. Ba äma ketem tomkät nämo näŋpani unitä äma tom ketem kudup näŋpani unita wakiinik täyan yäŋ nämo nadäŋ imek. Nämo, Anututä äma u imaka, inita biŋam imagurani. ⁴ * Gäk äma jidewani unitä äma kubä täŋo epän watä ämani täŋo täktäki yäpmäŋ daniwen? U epän täga täyak ba goret täyak u epän mähemitä ini yäwek. Bureni, Ekänitä äma udewani täga täŋkentäŋ yämiŋirän kehäromigän api itneŋ.

* **13:14:** Gal 3:27 * **14:1:** Rom 15:7 * **14:2:** Stt 1:29, 9:3

* **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12

5 * Tənpäkanj äma kubätä kepma kubäta nadäñirän kudupi-inik tənpek, kepma ätu yärepmitak yäj nadäwek. Tən, äma kubätä kepma päke u kudup uteragän yäj nadäwek. U täga upärkanj nadäk udewanita äma kubäkubätä ini bänepiken yäpmäj danıñkanj nadäk kubägän yäpmäj kuñatneñ. 6 Nadäkanj? Äma kepma kubäta nadäñirä inipärık kubä täk təkänj uwä Anutu iniñoretta nadäñkanj ude täk təkänj. Ba udegän, äma tom ketem kudup näñpanitä Anutu orañ imikta nadäñkanj nak təkänj. İmata, ketem unita Anutu bänep täga man iwetkanj nak təkänj unita. Tən, äma ketem ätuta bitnäk təkänj uwä udegän, Anutu orañ imikta nadäñpäj Anutu bänep täga man iwet təkänj.

7 Unitäño mebari ñode; Bämopnin-ken nanik kubätä irit kuñat-kuñarita u näkña-kengän yäj nämo yäwek. Ba kubätä kumäk-kumäkita näkñata biñam yäj nämo yäwek. 8 * Nämo, kodak itnero uwä Ekäni wäpi biñam orañ imikta itne. Ba kumnero u imaka, Ekäni wäpi biñam orañ imikta kumne. Unita kodak itne ba kumnero uwä Ekäni orañ imiktagän täne. 9 Mebari unita, Kristo uwä äma kumbani ba kodak irani täño Ekäni ude itta kumäñpäj äneñi kodak tañkuk.

10 * Unita gäk, imata äbot tənpani notkapak kubä täño nadäkinikita nadäwi jopı täk təkänj? Ba gäk, imata notkapak kubä iniñ täwet täyan? Ñode nämo nadätan? Gäk ba nin kuduptagän Anutu täño man

* 14:5: Gal4:10 * 14:8: Luk20:38; Gal2:20; 1Te5:10 * 14:10: Mat25:31-32; Apos17:31; 2Ko5:10; Plp2:10-11

käbeyä-ken api itne. ¹¹ Unita Anutu täño man ñode kudän täwani;

*Näk Ekäni tärek-täreki nämo it täyat unitä bureni-inik
ñode yäyat;*

*Komen ämawebe kudup näk-kengän äbäñpän gukut
imäpmok api täñ namineñ.*

*Täñkañ ini kubäkubätä ñode api näwetneñ; Gäk Anutu
bureni-inik. Ais 45:23*

¹² * Unita ñode nadäna; Anututä nin kuduptagän täño mebärininta api niwet yabäwek.

Notniye täñyäkñatpena momi nämo täneñ

¹³ Unita notniye täño nadäkiniki yäpmän danik-danik kädet kañ pena! Penpän nin kubäkubätä nadäk kädet kubä ñode iwaräntäкта nadäk kehäromi kañ pena; Imaka täga upänkañ u täñira notnapaktä nabänkañ nadäkiniki täñpän waneño u deta imaka udewani täga nämo api täñpet. ¹⁴ * Täñpäkañ Ekäni Jesutä nadäk-nadäkna täñkwawa täñirän ñode nadäwa tumänkañ; Imaka kubä ketem kejima udewani ini-tägän Anutu täño injamiken äma täño bänepi täga nämo täñpän waneñ. Ude nadätat upänkañ äma kubätä imaka kubäta yäjiwäranani yän nadäweko uwä eruk imaka u bureni yäjiwäranani täñpek. ¹⁵ * Unita gäk imaka kubä jop nañiri notkapak kubätä gabänpän bänep nadäk-nadäki täñpän waneño uwä eruk gäkñata ñode nadäwen; Ñode täyat uwä notnapak unita nadäñ imikinik nämo täyat yän nadäwen. Nadätan? Kristotä notkapak unita yänpän kumbukopän imata

* **14:12:** Gal 6:5 * **14:14:** Apos 10:15; Tai 1:15 * **14:15:** 1Ko 8:11-13

jop nadäŋ ketem naknak terak notkapak täŋo nadäkiniki u täŋpi waneŋ? ¹⁶ * Nämo, unita ket ŋode nadäkot; Täktäcca unitä täŋpewän imaka u ba unita nadäwi täga täk täkaŋ unita äma ätutä waki yäŋ yäneŋta. ¹⁷ Nadäkaŋ, imaka jopi, tom ketem udewanitä Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet u nämo täŋ-mehamtäk täyak. Nämo, Anutu gämori-ken kuŋat-kuŋat kädet bureni uwä siwoŋi kuŋat-kuŋat, ba bänep kwini terak irit, ba oretoret Munapiktä pewän ahäk täkaŋ u. ¹⁸ Unita äma kubätä kädet u iwarän täŋpäŋ Kristota watä epän täŋ imayäŋ täyak uwä Anututä äma unita gäripi nadäŋirän ämawebetä imaka, kaŋkaŋ api oraŋ imineŋ.

¹⁹ * Unita notnaye, nin täktäk jide unitä bänep kubägän irit täŋo kädet pewän ahäk täkaŋ ba notniye täŋo nadäkiniki täŋ-kehäromtak täkaŋ, täktäk ugänpäŋ iwatpäŋ täk täkäna. ²⁰ * Täŋkaŋ imaka jopi, ketem udewani terak Anutu täŋo epän nämo täna waneŋ. Bureni, imaka kuduptagän u täga nänaŋi upäŋkaŋ nin ketem kubä naŋitna äma kubätä nibäŋkaŋ bänepitä momi täŋpeko uwä kädet waki täne. ²¹ Kädet siwoŋi uwä ŋode; Tom ketem ba wain ume naŋira ba imaka kubä täŋira notnapaktä nabäŋpäŋ momi täŋpek yäŋ nadäŋpäŋä eruk gäk kädet u wari nämo täŋpen.

²² Täŋpäkaŋ imaka udewanita jide nadäk täyan u kwawak nämo yäŋahäwen. Nämo, Anutu inamiken gäkŋa-tagän iyap taŋpäŋ nadäŋpeŋ kuŋaren. Täŋpäŋ äma kubätä imaka kubäta täga yäŋ nadäŋpäŋ imaka u bänep nadäwätäk-kät nämo

* **14:16:** Tai 2:5 * **14:19:** Rom 12:18; Rom 15:2 * **14:20:** 1Ko 8:13

təŋpeko uwä bänep oretoret terak täga irek. ²³ *
 Täŋ, äma unitä tom ketem bänep yarä nadəŋkaŋ
 nəŋpeko uwä Anututä goret täyan yəŋ iwerek.
 Imata, u siwoŋi täyat yəŋ nadäkinik kubägän nămo
 peŋpəŋ təŋpek. Unita imaka kubä u siwoŋi yəŋ
 ket nămo nadəŋkaŋ tək təkaməŋ uwä momi tək
 təkaməŋ.

15

Gəkŋa-tağän nămo nadäwen

¹ Eruk, äneŋi ŋode yäkgän təŋpa; Nin kubäkubä
 nadäkiniknin kehäromi nıkek uwä nininken
 gəripgän nămo iwatne. Nămo, notniye nadäkiniki
 kwini u təŋkentəŋ yəmiŋpəŋ bärəpini kotaŋ yəmine.
² * Təŋkaŋ nin kubäkubätä notniye nadək-nadäki
 ba kuŋat-kuŋaritä təgawekta təŋkentəŋ yəmiŋitna
 nadäkiniki kaŋ kehärom tawut. ³ * U imata, Kristo,
 wəpi biŋam taŋi upəŋkaŋ iniken gərip terak nămo
 kuŋatkuk. Nămo, kädət Anutu təŋo mantä ŋode
 yəyak udegän ahəŋ imiŋkuk;

*Amatä yəŋərok gəwetkuŋo u nəkä terak əroŋkuk. Sam
 69:9*

⁴ * Nadəkaŋ? Man kudup Anutu təŋo manbiŋam
 terak bian kudän təwani u nin niwetpəŋ
 niwoŋərekta kudän təwani. U Anututä bureni
 api tămagurek yəŋ niwetpəŋ niwoŋərek təyak.
 Təŋkaŋ Anutu təŋo man uwä bənepnin təŋpidəm
 taŋirän gwək pimiŋpəŋ kuŋattəŋgän imaka bureni

* **14:23:** Tai 1:15 * **15:2:** Rom 14:19; 1Ko 9:19; 1Ko 10:24,33

* **15:3:** Sam 69:9 * **15:4:** Rom 4:23-24; 1Ko 10:11

u api kaŋ-ahäne. ⁵ Tänpäkaŋ in Jesu Kristo täŋo kädet kuroŋ iwarirä Anutu bänep tänpidäm taktak mähemi ba gwäk pimiŋpäŋ kuŋat-kuŋat mähemitä in bämopjin-ken bänep kubägän irit pewän ahänj tamik täyon. ⁶ Ude täŋ tamiŋirän in bänep nadäk-nadäkjin ba mejin kubägän penpäŋ Anutu, Ekäninin Jesu Kristo täŋo nani u wäpi iniŋoret täkot.

⁷ * Unita Kristotä not täŋ tamiŋkuko udegän äbot täŋpani notjiye kudup not täŋ yämiŋpäŋ bänep kubägän terak it täkot. Ude täŋirä Anutu täŋo wäpi biŋam punin-inik ärok täyon. ⁸ * Unita bureni täwetat; Kristotä Juda äbot täŋo watä epän äma jopi äworeŋkuko uwä Anututä yänkehäromtak man oraniye pähap yäwetkuko u bureni pewän ahäktä täŋkuk. ⁹ * Ba guŋ äbottä butewakinita yänpäŋ Anutu iniŋoretta täŋkuk. Unita yänpäŋ Anutu täŋo mantä ŋode yäyak;

Unita guŋ äbot bämopi-ken wäpka biŋam api yäpmänj akwet.

Kap terak wäpka biŋam api ganiŋ oreret. Sam 18:49

¹⁰ Ba unitagän Anutu täŋo man kubätä äneŋi yäkgän ŋode täyak;

Ämawebe kome kukŋi käda nanik in Anutu täŋo kudupi ämawebeniye yäpurärätpänj oretoret bok täkot. Lo 32:43

¹¹ Ba äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täyak;

* 15:7: Rom 14:1 * 15:8: Mat 15:24 * 15:9: Apos 3:25; Rom 11:30; 2Sml 22:50

Guŋ äbot ämawebe, komeni komeni-ken nanik, in kudup kap terak Ekäni wäpi iniŋ orerut. Sam 117:1

12 * Täŋpäkaŋ Aisaiatä man unitagän äneŋi yäkgän ŋode täŋkuk;

Jesitä äbotken nanik intäjukun äma kodaki kubä ahäŋkaŋ äma äbot komeni komeni api yabäŋ yäwarek.

Täŋkaŋ guŋ äbottä äma uterakgän api yengämä penen. Ais 11:10

13 Täŋpäkaŋ in Anutu terakgän tuben kuŋirä bänep pidäm ba oretoret pähap inken daiwän tokŋeton. Anutu, imaka bureni pewä ahäk-ahäk mähe mi unitä ude täŋirän Kudupi Munapik täŋo kehärominitä täŋkentäŋ tamiŋirän ŋode burenitä bureni-inik nadäk täkot; Anututä nimagutpäŋ imaka tägatäga u bureni api nimek.

Poltä iniken mebäri yäŋahäŋkuk

14 Notnaye, siwoŋi kädet inken tokŋek pätak yäŋ nadäkinik täyat. Täŋkaŋ nadäk-nadäk Anutu-ken nanik tokŋek pat tamik täyak uterak injin-tägän yäwetpäŋ yäwoŋärek kowata kowata täga täneŋ yäŋ nadäkinik täyat. 15 Ude nadätat upäŋkaŋ ehutpäŋ man ätu äneŋi täŋ-kwawataŋ tamikta manbiŋam ŋo kudän täyat. Bätakigän yäŋahätat ŋowä mebäri ŋodeta; 16 * Anututä nadäŋ namiŋpäŋ guŋ äbotken Kristo Jesu täŋo watä epän täkta iwoyäŋpäŋ nepmanŋkuko unita. Näk bämop äma ude itpäŋ ämawebe

* 15:12: Rev 5:5 * 15:16: Rom 1:5, 12:3; Rom 11:13; Plp 2:17

guŋ äbot u yämagut päbä yepmaŋpa Anututa ärawa täga täŋ iminaŋi ude täŋ imikta Anutu täŋo manbiŋam yäŋahäŋ yämik täyat. Ude täŋira Kudupi Munapiktä täŋpewän ämawebe u kudupi, Anututa biŋam täk täkaŋ. ¹⁷ Unita näk Jesu Kristo täŋo wäpi terak Anutu täŋo watä epän täk täyat unita nadäŋira ärowani täk täyak.

¹⁸ * Täŋkaŋ imaka ätuta yäŋira nämo tägawek. Nämo, Jesu Kristotä ketna terak epän täŋkuko unitagän ehutpäŋ kwawakgän ŋode yäŋahäŋpäŋ täwerayäŋ; Näk guŋ äbot ämawebe yäŋ-yäkŋat päbä yepmaŋpa Anutu täŋo man buramiwani ämawebe ude täŋkuŋ. ¹⁹ Ude täŋkuro uwä Kristotä mena ba täktäkna täŋmeham taŋirän Kudupi Munapik täŋo kehäromi terak kudän kudupi kehäromi nitek mebäri mebäri pewa ahäŋkuŋ. Näk Jerusalemtä päŋku Ilirikum kome u bämopi-ken Kristo täŋo manbiŋam yäŋahäŋtäŋ päŋku epän u kädä täkta yäwani u täŋ täreŋkut. ²⁰ * Täŋpäkaŋ nadäk kehäromi kubägän ŋode nadäk täyat; Jesu täŋo manbiŋam yäŋahäk täyat uwä, guŋ äbot bureni-inik, Kristo täŋo wäpi biŋam nämo nadäk täkaŋ-ken ugän yäŋahäkta nadäk täyat. Näk äma kubätä epän täŋpani-ken u täkta nämo nadätat. ²¹ Nämoinik, Anutu täŋo mantä ŋode yäyak udegän täkta nadätat;

Ämawebe mani biŋam nämo yäwerani u api kaŋpäŋ nadäwä tumneŋ.

Bureni, ämawebe mani biŋam nämo nadäwanitä api nadäwä tumneŋ. *Ais 52:15*

* 15:18: 2Ko 3:5 * 15:20: 2Ko 10:15-16

Pol Rom kome kukta nadäk tawanj penjuk

22 * Tänpäkañ epän ñonitä kadäni käronji nepmäñit yäpmäñ äbäñirän in täga nämö äre tabätat. 23 Upäj kome ño käda epän täñ paotat unita, ba kadäni käronji-inik äre tabäkta nadäñ yäpmäñ äbätat unita kadäni ñoken täga käwep api äre tabäwet. 24 * Näk Spen kome kwayäj täyat ugän äre inken jukun oretoret terak it tepmañpa täreñirän täñkentäj namiñirä Spen kome api kwet. 25 * Upäjkañ pengänä Anutu täño kudupi ämawebe Jerusalem käda itkañ u päñku yabäñpäñ täñkentäj yämikta kuyat. 26 * Äbot täñpani Masedonia ba Grik komeken naniktä yäñpäñ-nadäñpäñ Anutu täño kudupi ämawebe ätu Jerusalem yotpärare-ken jäwäri itkañ u täñkentäj yämikta moneñ penjuko u api yäpmäñ kwet. 27 * Tänpäkañ moneñ u iniken gärip terak penjuk. Kädet ude täñkuo u täga täñkuñ. Imata, Juda äbottä bänepi yepmäñ towikta tuñum tägagämän Anutu-ken nanik yämiñkuñ. Unita kowata däpmäñ tärekta Juda äbot täño gup käda täñkentäj yämikta yäwani. 28 Eruk moneñ u yäpmäñ päñku Jerusalem äbot täñpani jäwäri itkañ unita yäma tärewänkañ Spen kome kwa yäñpäñä äre tabäñpäñ it tepmañkañ api kwet. 29 * Täñkañ ñode nadätat; Kadäni inken ärewayäj täyat-ken ukenä Kristo täño iron pähap näkken tokñeñ pätak u api duiñ tamet.

30 * Unita notnaye, nin Jesu Kristota nadäñ

* 15:22: Rom 1:10-13 * 15:24: 1Ko 16:6 * 15:25: Apos 19:21

* 15:26: 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 2Ko 9:2,12; Apos 24:17 * 15:27: Rom

9:4; 1Ko 9:11 * 15:29: Rom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

imikinik tāk tākamāṅ unita, ba iron kādet Munapiktä nin bämopnin-ken pewän ahāṅkuṅo unita yāṅpāṅ ṅode peṅ tawetat; Komi epän täyat ṅo täṅmeham takta näka yāṅpāṅ Anutu-ken yāṅapik man yäk tākot. ³¹ Ude täṅirä Anututä äyuṅ täṅ namiṅpāṅ äma Judia komeken nanik Anutu täṅo man bitnäk tāk tākaṅ u keriken nanik kaṅ nāmagurän. Ba in Anutu-ken yāṅapinirä Jerusalem äbot täṅpani ämawebetä täṅkentäk yāpmāṅ kwayāṅ täyat unita gäripi kaṅ nadawut. ³² Ude täṅirä Anututä nadāṅ namiṅirän inken oretoret terak äre tabāṅpāṅ itpāṅ-nadäk säkgämän täṅpāṅ kehäromi bok kaṅ yāpna.

³³ Täṅpākaṅ Anutu bānep pidām māhemi unitä inkät tärek-täreki nämo it täyon. U Bureni.

16

Äbot täṅpanita yāṅiṅoret man

¹ Eruk man kubä nadätat uwä ṅode; In wanotnin Fibi, Senkria kome ämawebe äbot täṅpani täṅkentāṅ yāmik täyak u säkgämän imagutpāṅ kaṅ oraṅ imut yāṅ nadätat. ² Anutu täṅo kudupi ämawebetä kādet ude tākta yāwani unita udegän Ekäni täṅo wāpi terak imagurirä imaka kubäta wäyäkṅeṅpāṅ yāṅiränä kaṅ täṅkentāṅ imut. U imata, wanotnin uwä näk ba äbot täṅpani māyap täṅkentāṅ nimik täyak.

³ * Täṅkaṅ Prisila-kät äpi Akwila, u näkkät Kristota watä epän bok täṅpani u bānep oretoret manna ṅo kaṅ yāmut. ⁴ Yarä uwä näk täṅkentāṅ namikta gupita nämo iyap taṅkumän. Unitä

* 16:3: Apos 18:2,18,26

näkägän nämo yäniŋ oretat. Nämo, guŋ äbotken nanik äbot täŋpani uken-uken nanik u imaka, udegän bänep täga nadäŋ yämik täkaŋ. ⁵* Täŋkaŋ äbot täŋpani ämawebe yanäpi unitä yotken käbeyä täk täkaŋ u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut.

Täŋkaŋ notnapak tägagämän Epainetus u näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. U Esia komeken intäjukun-inik Jesuta nadäkinik täŋkuk. ⁶ Täŋkaŋ Maria, komi epän täŋ tamik täŋkuko unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁷ Täŋkaŋ Adronikus kenta Julius unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ yäwerut. Yarä uwä nägätnin moräk kubägän, komi yotken näkkät bok itkumāŋ. U aposoro yarä tägagämän yäŋ yäwerani. Yarä uwä Jesuta nadäkinik täŋjirän näk mäden nadäkinik udegän täŋkut.

⁸ Täŋkaŋ Ampliatus, Kristo wäpi terak notnapak gäripi-inik nadäŋ imik täyat unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ⁹ Täŋkaŋ Abanus, näkkät Kristota watä epän bok täŋpani unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba notnapak tägagämän kubä Stakis unita imaka, näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. ¹⁰ Täŋkaŋ Apeles, Kristo täŋo epän täŋpani bureni-inik kubä unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Aristobulustä äbotken nanikta imaka, näkŋo bänep täga manna ŋo kaŋ iwerut.

¹¹ Täŋkaŋ näkŋakät nanik Herodian unita näkŋo bänep oretoret manna ŋo kaŋ iwerut. Ba Nasisus täŋo äbotken nanik Ekänita nadäkinik täŋpani

* 16:5: 1Ko 16:15,19; 2Ti 1:15

unita imaka, näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. ¹² Tãñkañ webe yarä Ekäni tãño watä epän tãñpani wäpi Trifinia kenta Trifosa unita näkño bänep oretoret manna ño kañ yäwerut. Ba wanotna tãgagãmãn Pesis unita imaka. U Ekänita watä epän kehäromi tãk tãyak. ¹³ * Tãñkañ bänep oretoret manna ño Rufus kañ iwerut. Rufus uwä Ekäni tãño iwaräntäki tãgagãmãn kubä. Ba Rufus miñi imaka, näkño bänep tãga manna ño kañ iwerut. U näkño meñna ude itkuk.

¹⁴ Tãñkañ näkño bänep oretoret manna ño Asinkritus, Flegon, Hemes, Patrobas ba Hemas ukät notniye ätu penta it tãkañ u kañ yäwerut. ¹⁵ Tãñkañ Filologus kenta Julia ba Nereus yanwanori, ba Olimpes-kät Anutu tãño kudupi ämawebe penta it tãkañ unita imaka kañ yäwerut.

¹⁶ * Tãñpãkañ äbot tãñpanitã tãk tãkañ ude kowat iniñ orerän tãk tãkot. Tãñkañ Kristo tãño äbot komeni komeni kuduptagäntã bänep oretoret man tamikañ ño.

Jukuman tärek-tärek

¹⁷ * Eruk notnaye, äma ätu tãño mebäri täwerayãñ täyat unita ket nadãñ tãpäneñpãñ kuñatneñ; Äma man bureni täwetpãñ täwoñärewani u mäde ut imiñpãñ äbot tãñpani bãmopi-ken duñ-wewek kãdet mebäri mebäri pewä ahäk tãkañ unita watäni it tãkot. Äma udewanitã äma tãño nadäkiniki tãñpewä putärek tãkañ unita yabãñ umuntañ pãñku in-jingän itneñ. ¹⁸ * Nadäkañ, äma udewani Ekäninin

* **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:**

Mat 7:15; Tai 3:10 * **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pi 2:3

Kristo täño epän nämo täk täkañ. Nämoinik, u iniken gup täño nadäñ gärip ugänpäñ iwarän tänpäñ täk täkañ. Ude täñkañ bänep ärik-ärik man me pidäm terak ämawebe kädet waki udewanita mebäri nämo nadäwä tumbani u täñyäkñat täkañ. ¹⁹ * Täñ, inä Anutu täño man iwarän täñirä intäño biñam ämawebe kudup nadäñ moreñkuñ. Unita näk inta oretoret pähap nadäñ tamitat upäñkañ ñode kañ irut yäñ nadätat; Kudän siwoñi kädetta nadäwä tumbäpäñ waki täktäk kädetta nadäwä tumäkta guñ ude kañ irut. ²⁰ * Ude irirä bänep kwini terak irit täño mähemi Anutu unitä ätu nanak itkañ täñkentäñ tamiñirän Satan yeñiwat päpmo api yeñjakñitneñ. Eruk Ekäninin Jesu täño orakorakitä inken it tamik täyon.

²¹ * E man kubä ñode; Näkkät epän bok täñpani Timoti unitä inta bänep oretoret man täwetak. Ba näkñakät nanik Lusias, Jeson, Sosipate u imaka udegän, täwetkañ. ²² Täñpäkañ äma Pol täño meni jinom yäpmäñpäñ man päke kudän täyat ño, Tetius näk imaka, Ekäni wäpi terak bänep oretoret man täwetat. ²³ * Täñkañ Gaius imaka, bänep oretoret man täwetak. Gaius uwä yori-ken yäñnäñat päñku nepmañpäñ watä it namik täyak, ba ño nanik äbot täñpani kuduptagänta imaka, watä säkgämän it yämik täyak. Täñpäkañ yotpärare ñonitäño moner watä irani wäpi Erastus ukät notninpak kubä Kwatus, yarä u imaka, inta bänep oretoret man täwetkamän. ²⁴ Eruk Ekäninin Jesu Kristo täño orakoraki unitä in kuduptagän-ken it tamik täyon.

* **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20:** Rom 15:33;

Stt 3:15 * **16:21:** Apos 16:1-2; Apos 19:22, 20:4 * **16:23:** 1Ko 1:14

Anutu wäpi iniñoret tākāna!

25-26 * Anutu wäpi iniñoret tākāna! Anutu u nadäkinikjin täga täñ-kehäromtañ tamiñpäñ tepmañpäñ kehäromigän itneñ, Jesu Kristo täño Manbiñam Täga, näkä täwetpäñ täwoñärek täyat unitä yäyak ude. Manbiñam Täga u bian käbop it yäpmäñ äbukopäñ apiño unitäño bureni profettä man kudän täwani terak Anututä kwawakinik pewän ahäñkuk. Ude täñpäñ Anutu tärek-täreki nämo it täyak unitä ämawebe äbori äbori komeni komenitä manbiñam u nadäkinik täñpäñ buramineñta peñ niwerirän yäñahäk tākamäñ. ²⁷ * Täñpäkañ Anutu kubä unitägän ini nadäwä tärek mähehi. Unita kudän Jesu Kristotä täñkuko uterak epmäget kudän ba iniñ oretoret pähaptä Anututa tärek-täreki nämo ärok täyon. U Bureni!

* 16:25-26: Efe 1:9, 3:5,9; Kol 1:26; Rom 1:5
Jud 25

* 16:27: 1Ti 1:17;

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5